

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний аграрний університет**

Факультет економіки та підприємництва

Спеціальність 242 «Туризм»

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму
к.е.н., доцент Ставська Ю.В.

” _____ ” _____ 20____ р.

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ШЛЯХИ
ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ
242 – ДР. 324М,04.11.2022.**

Студент - випускник

(підпис, ПІБ)

Кирста Владислав
Юрійович

Керівник дипломної
роботи

(підпис, ПІБ)

д.е.н., доцент Головня О.М.

Вінниця - 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему: „Державне регулювання розвитку підприємств туристичної індустрії в сучасних умовах та шляхи його удосконалення”.

Мета роботи – дослідження особливостей в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо механізмів державного регулювання туристичної сфери України.

Методи дослідження. Дипломна робота писалася із застосуванням методів: теоретико-концептуальний метод визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об’єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль механізмів державного регулювання туристичної сфери, уточнити її функції, оцінити результати управлінського впливу; на основі діалектичного підходу і системного методу обґрунтовано та розкрито сутнісні особливості загального механізму регулювання туристичної сфери в Україні, що впливають на процес її модернізації; низка порівняльних методів надали можливість аналізу стандартів і механізмів регулювання туристичної сфери; хронологічного – для розгляду процесів становлення та розвитку державного регулювання туристичної діяльності в динаміці, змінах і часовій послідовності.

Використання зазначених методів пізнання дало змогу одержати результати: розглянуто структуру стратегічного управління туристичною галуззю; охарактеризовано основні етапи стратегічного управління; визначено переваги та недоліки програм розвитку туризму в регіонах; для стимулювання розвитку туристичної галузі у регіонах України запропоновано створити регіональні департаменти сприяння розвитку туризму.

Ключові слова: туризм, туристичне підприємство, туристична індустрія, державне регулювання, суб’єкт управління туризмом, програма розвитку туризму.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ	7
1.1. Державна політика України у сфері туристичної індустрії	7
1.2. Міжнародний досвід застосування основних підходів регулювання у сфері туризму	16
1. 3. Організаційно-інституційне забезпечення розвитку сфери туризму	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	29
2.1. Український туристичний ринок: поточна ситуація та прогнози	29
2.1. Програмно-цільовий метод як метод державного регулювання	35
2.3. Аналіз ефективності Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні у 2011-2022 роках в частині забезпечення розвитку вітчизняного туризму	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	46
3.1. Туристичний кластер як інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі	46
3.2. Сприяння місцевих органів влади розвитку туристичного потенціалу	52
3.3. Роль стратегічного управління у стимулюванні розвитку туристичної галузі регіону	60
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Сучасна суспільна ситуація в Україні спрямована на розвиток демократичного устрою, децентралізації влади, впровадження, за прикладом європейських країн, моделі публічного управління. Сьогодні в більшості країнах світу на державній основі створені національні туристичні організації, основним завданням яких є загальне керівництво розвитком туризму. Обсяг прав і повноважень національних органів з туризму не є однорідним у різних державах та варіює в залежності від рівня розвитку в них туризму. Компетенція, завдання й функції національних органів та рівень урядового контролю за ними з боку держави також відрізняються.

Алгоритм державного управління туристичною галуззю має суттєві відмінності залежно від країни та ролі туризму в її економіці, зокрема наявності унікальних природних та історико-культурних туристичних ресурсів, потенціалу національного туристичного ринку, доступності туристичних ресурсів для внутрішніх та в'їзних туристів, ролі країни на міжнародному туристичному ринку, масштабів інвестицій у туристичну галузь та від інших факторів.

Слід звернути увагу на те, що державне управління туристичною галуззю в кожній країні відрізняється, залежно від рівня розвитку держави, ролі туризму в її економіці, масштабів інвестицій у туристичну сферу тощо. Однак, навіть значний туристичний потенціал ще не дає гарантії успішного розвитку туристичної індустрії в країні, адже для цього потрібне ефективне державне управління туристичною галуззю. Доцільно проаналізувати досвід залучення інвестицій в інших державах для формування та реалізації їх туристичного потенціалу.

Водночас, в Україні склалася незбалансована структура державного регулювання туризмом, яка в цілому є неефективною та не відповідає сучасним викликам. Неефективність державного регулювання галуззю призводить до хаотичних рішень, що негативно впливають на розвиток

вітчизняного туризму: відміна ліцензування турагентської діяльності, зволікання з удосконаленням положень Закону України „Про туризм”, наявність суттєвих регуляторних бар’єрів щодо провадження туристичної діяльності, відсутність державної політики підтримки пріоритетних в’їзного та внутрішнього туризму, а також відсутність механізму правореалізації законодавчих актів в галузі туризму та контролю з боку державних органів за їх виконанням.

Організаційно-економічні засади управління туристичною індустрією розглядаються в працях Баєвої О.В. [9], Куценко В.І. [31], Леоненка Н.А. [32], Розметової О.Г. [63] та інших.

Окремі аспекти становлення розвитку потенціалу туристично-рекреаційної індустрії розглядалися в роботах науковців Вінницького національного аграрного університету Головні О.М. [11], Лопатюк Р.І. [36], Ставської Ю.В. [66], Табенської О.І. [70] та інших.

Метою дипломної роботи є розробка рекомендацій щодо управління, регулювання, стабілізації та стимулювання розвитку туристичної галузі на місцевому, регіональному і національному рівнях.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання:

- провести аналіз туристичної активності розвитку міста Вінниці та його туристичної інфраструктури, а також оцінити Стратегію розвитку туризму міста Вінниці до 2030 року;
- окреслити методичні засади застосування інноваційних підходів у державному регулюванні туристичної сфери;
- систематизувати зарубіжний досвід державного регулювання туристичної сфери;
- розробка рекомендацій щодо стабілізації та стимулювання розвитку туристичної галузі на місцевому, регіональному і національному рівнях;
- надати оцінку державного регулювання туристичної сфери України.

Об'єктом дослідження є державне регулювання туристичної сфери України.

Предмет дослідження – механізм державного регулювання туристичної сфери України та його структура.

Інформаційну базу дипломного дослідження склали нормативно-правові документи органів державної влади в Україні, міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), що стосуються туристичної сфери, матеріали Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства інфраструктури України, та інших органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених.

Результати дипломного дослідження були апробовані:

Кирста В. Ю. Сучасний стан та тенденції розвитку туристичної індустрії. Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 29 березня 2023 р.). Біла Церква: ЦФЕНД, 2023. С. 43–45.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

1.1. Державна політика України у сфері туристичної індустрії

В умовах поглиблення інтеграційних процесів і глобалізації світового господарства важливе значення в питаннях розвитку економіки та добробуту держави відіграє сфера послуг, у якій особливе місце належить туристичній галузі. Чітка тенденція неупинного зростання туристичної сфери спостерігається в усіх країнах світу, і Україна, як частина світової спільноти, не становить винятку. Розвиток туристичної сфери, яку доцільно розглядати крізь призму її багатогалузевого характеру і тісного факторного зв'язку практично з усіма сферами життєдіяльності, дає можливість використовувати її як дієвий інструмент стимулювання соціально-економічного зростання на національному і регіональному рівнях.

Сфера туризму та курортів показала себе як одна з галузей, що впливають на загальний стан і тенденції світової економіки. Оскільки зазначену сферу пов'язано з діяльністю більш як 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню й розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами. Крім того, туризм є одним із засобів реалізації зовнішньої політики держави [36].

У соціокультурному аспекті туризм, будучи індикатором рівня і якості життя населення, сприяє збереженню культурної спадщини та історичних цінностей, формуванню взаємного інтересу людей різних віросповідань, національностей, веде до формування толерантності та поваги між ними, стабілізації міжетнічних і міжнародних відносин. По суті, туризм виступає як

форма відкритого культурного обміну, запозичення зразків поведінки і зміни культурних стереотипів. Розширення меж соціокультурної взаємодії в усіх 30 сферах людської діяльності зумовлене переходом в кінці ХХ ст. більшості західноєвропейських країн на постіндустріальний рівень свого розвитку, що спричинило не тільки технологічні, структурні, а й ціннісні зміни.

Туризм справляє прямий і непрямий вплив на підвищення рівня життя населення.

Послуги туризму порівняно з роботою в інших галузях найчастіше добре оплачуються, тому робота в цій сфері має високий попит. Тож прямий вплив виражається в збільшенні доходів туристичних фірм, поліпшенні добробуту їхніх працівників. У пікові (високі) сезони з'являється можливість збільшити дохід людям інших професій. Непрямий вплив зводиться до розвитку інфраструктури рекреації й туризму, а також до формування широкої мережі сервісних служб, орієнтованої не тільки на приїжджих туристів, а й на місцеве населення [8, с. 46].

Тобто соціокультурне значення туризму проявляється через дві взаємопов'язані сторони. З одного боку, соціальна складова туризму полягає в тому, що за її допомогою реалізується право громадян на відпочинок, на ознайомлення й використання в різних цілях історичних, культурних, розважальних та інших об'єктів туристського інтересу за межами регіону, у своїй країні або за кордоном. У зв'язку з цим можна говорити про важливість ролі туризму в духовному і фізичному оздоровленні нації та формуванні гармонійно розвиненої особистості. З іншого боку, в'їзний і внутрішній туристські потоки забезпечують зайнятість місцевого населення і розвиток дестинацій в цілому, що, своєю чергою, забезпечує нові додаткові робочі місця та, зрештою, сприяє покращанню соціально-економічної обстановки.

Поняття «державне регулювання» знайшло відображення у наукових працях багатьох українських та зарубіжних вчених. Наприклад, Є. В. Козловський визначає сутність державного регулювання у сфері туризму, як «сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади

на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери» [12].

Український дослідник Е. В Щепанський зазначає, що «державне регулювання сфери туризму – це цілеспрямований вплив з боку держави та її органів, яким державою делеговані повноваження з формування та підтримки туристично-рекреаційної сфери, щодо регулювання обсягів та напрямів туристичних потоків, створення туристичної інфраструктури, охорони рекреаційних ресурсів та заповідних територій, організації відпочинку та вільного часу населення країни, підготовки кадрів для туристично-рекреаційних комплексів [78].

З нашої точки зору, державне регулювання – це цілеспрямований вплив держави на учасників туристичної діяльності для забезпечення сприятливих умов розвитку туризму. При цьому, як зазначено у статті 5 Закону України «Про туризм», до учасників туристичної діяльності належать як суб'єкти туристичної діяльності, так і споживачі туристичних послуг.

Вивчаючи сутність регулювання сферою туризму на макрорівні, варто відмітити, що, з одного боку, наявність потужного туристично-рекреаційного потенціалу є важливою, але не достатньою умовою для перетворення туризму на процвітаючу галузь економіки. Тому будь-які потенційні можливості розвитку туризму будуть реалізовані повною мірою тільки у результаті сполучення ринкових механізмів господарювання з його державним регулюванням у вигляді необхідних юридичних, політичних, економічних, соціальних та інших гарантій [17].

Доцільність державного регулювання туристичною галуззю обумовлена численними причинами, які разом із функціями держави наведені у табл. 1.1.

Таким чином, регулювання сфери туризму на макрорівні є процесом, необхідним для успішного розвитку туристичній діяльності в будь-якій країні світу.

Доцільність державного регулювання у сфері туризму

Причини доцільності державного регулювання	Функції держави
Комплексний характер сфери туризму	Розробка нормативно-правової бази у сфері туризму Розробка програм розвитку туризму Виділення бюджетних коштів на розвиток туризму Залучення інвестицій у сферу туризму Застосування пільг в оподаткуванні Розвиток периферійних районів Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів
Захист інтересів споживачів туристичних послуг	Безпека надання туристичних послуг Фінансові гарантії відповідальності туристичних фірм Страхування туристів інформування про виникнення форс-мажорних обставин Забезпечення особистої безпеки туристів та їх майна Надання необхідної медичної, правової та інших видів допомоги при настанні надзвичайних пригод Захист інтересів туристів за межами своєї держави
Захист навколишнього середовища	Встановлення гранично припустимих норм навантаження на туристичні ресурси Забезпечення оптимального рівня пропускної спроможності туристичної дестинації Створення і ведення реєстру туристичних ресурсів Уведення санкцій за порушення законодавства з питань охорони природи, культурно-історичних і архітектурних визначних пам'яток Раціональне планування забудови територій
Визначення порядку перетинання державного кордону	Спрощення процедури оформлення закордонних паспортів Спрощення правил видачі віз Уведення безвізового перетинання кордону з деякими країнами Спрощення митного і валютного контролю
Рекламно-інформаційне забезпечення туризму	Збір та обробка статистичних даних про розвиток туризму Випуск та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів про розвиток сфери туризму Проведення наукових досліджень в туристичній галузі Допомога в організації проведення міжнародних туристичних виставок у власній країні Організація участі країни в міжнародних туристичних виставках, проведених іншими державами Сприяння просуванню національного туристичного продукту країни на світовому туристичному ринку Розв'язання проблем подолання сезонності шляхом популяризації окремих видів туризму, які не залежать від пори року

Міжнародне співробітництво держави у сфері туризму	Сприяння поширенню і зміцненню міжнародного співробітництва у сфері туризму Ухвалення міжнародних договорів у сфері туризму Участь країни в діяльності міжнародних туристичних організацій Відкриття мережі туристичних представництв країни за кордоном Сприяння підвищенню престижу країни серед міжнародної туристичної громадськості

Джерело: складено автором за [17]

Під державною політикою у сфері туризму слід розуміти сукупність поглядів, методів і заходів різного характеру, спрямованих на задоволення потреб населення у сфері туризму, забезпечення сталого розвитку туристичної галузі та посилення її позицій на світовому ринку туризму.

Нормативні положення щодо державної політики та державного регулювання в галузі туризму закріплено в розділі II Закону України «Про туризм», де наголошено, що реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення й реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;
- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їхніх використання та охорони;
- спрямування бюджетних коштів на розроблення й реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення основ безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристського, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі

туризму та курортно-рекреаційного комплексу;

- організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участі в розробленні та реалізації міжнародних програм із розвитку туризму [17, с. 115].

Головною метою державної політики у сфері туризму є створення високорозвиненого, диверсифікованого й ефективного туристичного комплексу країни, конкурентоспроможного на світовому ринку.

Крім загальних для всіх галузей економічних і соціальних настанов, слід виділяти такі головні завдання державної політики у сфері туризму:

- збереження, відновлення й підвищення рівня реалізації рекреаційного потенціалу країни, забезпечення ефективного використання землі та інших природних ресурсів;
- підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності галузі, вихід на світовий ринок туризму з пропозицією, що відповідає сучасним вимогам;
- досягнення високого рівня інноваційної та інвестиційної активності в галузі з метою створення конкурентоспроможних туристичних продуктів та спеціальної інфраструктури;
- гармонійний розвиток усіх видів туризму, зокрема і нових для країни.

На основі державної політики у сфері туризму місцевими органами влади формуються локальні цілі, які реалізуються на рівні певних туристських регіонів, а саме: підвищення туристської привабливості регіону; збереження навколишнього середовища; збільшення тривалості перебування туристів у регіоні; зростання грошових надходжень від туризму; поліпшення матеріально-технічної бази та туристичної інфраструктури. На рівні туристського підприємства цілі туристської політики орієнтовано на забезпечення задоволення потреб туристів, збільшення доходів і прибутку від надання туристських послуг, оптимізацію якості туристського

обслуговування, освоєння нових ринків.

Основою для проведення державної політики є розроблення спеціальної законодавчо-правової бази, яка забезпечує цю сферу соціально-економічних відносин, захист інтересів держави і суспільства, прав людини і громадянина, а також визначає форми і напрями втручання держави в розвиток. На основі законодавчої бази повинно бути розроблено певні доктринальні документи (концепції та стратегії), що роз'яснюють особливості вирішення тих чи інших проблем та напрямів розвитку галузі туризму. На основі поставлених цілей визначається низка методів державного впливу, які в своїй більшості використовуються і в інших галузях національної економіки. При цьому кожен метод має певні особливості реалізації, зокрема критерії прийняття рішень.

У сфері туризму безумовну специфіку отримують методи регулювання, такі як сертифікація, стандартизація і ліцензування; контроль (включаючи культурні та екологічні компоненти); технічна, організаційна, маркетингова, інформаційна та освітня підтримка.

За аналогією з іншими галузями, основним інструментом впливу (механізмом реалізації методів) повинні стати державні цільові програми, доповнювані відповідними регіональними програмами [21, с. 136].

Одним із найважливіших питань у формуванні державної політики щодо сфери туризму є створення спеціалізованих органів, які здійснюють державне регулювання галузі. Вирішення цього питання залежить від моделі регулювання і від ролі галузі в економіці. Для країн, у яких туризм не є базовою галуззю, доцільно створювати виконавчий орган (агентство, службу), а також міжвідомчу комісію. Їхній діяльності, а також розробленню державної політики у сфері туризму повинна сприяти асоціація туристичних підприємств, що функціонує у форматі громадської організації.

Зміцнення ринкових відносин в Україні відбувається шляхом формування й розвитку змішаної економіки, де взаємодіють ринкове і державне регулювання, зокрема й на регіональному рівні. Від ефективності державного регулювання розвитку різних сфер економіки, як на

загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, залежить швидкість її трансформації до стандартів ЄС. Це повною мірою відноситься й до сфери послуг туризму, роль і значення якої неухильно зростає завдяки створенню соціально орієнтованої ринкової економіки.

Основні принципи і найбільш важливі в сучасних умовах напрями державної політики у сфері туризму наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні принципи і напрями державної політики у сфері туризму

Принципи державної політики у сфері туризму	Напрями державної політики у сфері туризму
- реалізація прав громадян на відпочинок і підвищення його якості; - максимально повне задоволення культурно-духовних потреб громадян; - підвищення рівня захисту прав іноземних туристів і українських туристів за кордоном; - дотримання інтересів держави у сфері туризму і суміжних галузях; - раціональне використання державної власності, зокрема землі; - підвищення рівня зовнішньої відкритості галузі, досягнення сучасних міжнародних стандартів; - стимулювання конкуренції, створення рівних умов для всіх учасників ринку; - використання диференційованого підходу до регіонів, видів і центрів туризму; - сприяння інноваціям, перехід до моделі економіки знань; - підтримка лідерства в галузі; - узгодження з іншими напрямами соціально-економічної політики; - сприяння соціальному захисту населення, надання пільг окремим категоріям громадян	- удосконалення стандартизації та сертифікації в галузі; - поліпшення інституційного середовища бізнесу, зокрема і для малих підприємств; - підвищення кваліфікації кадрів; - формування галузевих кластерних систем і спеціальних зон розвитку туризму; - підвищення якості маркетингової і рекламно-інформаційної діяльності; - підвищення рівня безпеки туристів; - розширення участі в міжнародних організаціях (на рівні держави, регіонів, асоціацій); - залучення зарубіжних інвестицій, глобальних готельних мереж і туристичних операторів; - удосконалення моделі інформатизації галузі та статистичного моніторингу; - формування сприятливого інвестиційного клімату в галузі, продовження процесів приватизації; - створення ефективної системи інститутів, що підтримують інновації; - розвиток туристичної інфраструктури з урахуванням особливостей регіонів і видів туризму

Джерело: складено автором за [35]

Будь-яку державну політику, що упроваджується за допомогою певних інструментів, цільових програм та стратегій та з огляду на сучасні тенденції, що панують у світі, спрямовано на досягнення пріоритетів розвитку тієї чи іншої сфери національної економіки, вона розробляється і реалізується

органами державної влади із залученням інститутів громадянського суспільства.

Таблиця 1.3

Функції та методи державного регулювання розвитку туризму

Функції	Методи державного регулювання
Загальна організація та правова регламентація туристичної діяльності	Правове визначення єдиних понять у сфері туризму, розроблення типових угод та процедури їхнього підписання, затвердження єдиного порядку отримання туристами віз, перетину кордону та провезення товару
Планування розвитку туризму	Розроблення стратегій та концепцій розвитку туризму, регулювання розміщення об'єктів туризму, планування розвитку туристичної інфраструктури
Регулювання окремих видів діяльності	Регулювання систем ліцензування, стандартизації й сертифікації у сфері туризму
Забезпечення безпеки туризму	Стандартизація та сертифікація продуктів туризму, забезпечення туристів пам'ятками, страхування, регулювання діяльності служб спасіння, державно-приватне партнерство з органами МВС
Кадрове забезпечення туризму	Створення державних програм безперервної освіти та перепідготовки кадрів туризму, сприяння заходам підвищення кваліфікації працівників туристичних підприємств
Забезпечення наукових досліджень туристичного ринку	Маркетингові дослідження на туристичному ринку, створення національних центрів розвитку туризму, інформаційне забезпечення підприємств туризму
Підтримка зовнішньоекономічної діяльності	Створення представництв за кордоном, укладення міжнародних договорів, участь у вирішенні конфліктів, реклама туристичних продуктів
Забезпечення охорони довкілля та історичних пам'яток	Створення законів, умов економічного стимулювання охорони та відновлення природних ресурсів, реставрації історичних пам'яток, розподіл туристичної ренти, фінансування установ культури
Створення сприятливого іміджу країни	Державний маркетинг, реклама, інформаційно-аналітична пропаганда, регулювання оподаткування та інвестування у сферу туризму
Контроль та нагляд за діяльністю й розвитком	Поточний контроль розвитку, аудит економічної діяльності ринку, моніторинг розвитку міжнародної конкурентоспроможності, туристичних продуктів

Джерело: складено автором за [35]

Під час формування політики перспективного розвитку туризму, визначення форм та методів державного регулювання сфери туризму, мають враховуватися негативні та позитивні фактори, пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні та у світі

Своєю чергою, для ефективного функціонування та розвитку самої туристичної сфери необхідно вирішити низку нагальних проблем (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Проблеми розвитку туристичної сфери в Україні та шляхи їхнього вирішення

Проблема	Спосіб розв'язання
Недостатньо розвинута інституціональна база	1. Розроблення і прийняття нормативно-правових актів, що захищають інтереси туристів і туристичних організацій. 2. Створення відповідних громадських і державних організацій на ринку туристських послуг. 3. Залучення місцевих громад для ефективного використання туристичного потенціалу
Кадрове забезпечення	1. Підготовка висококваліфікованих фахівців у ЗВО країни. 2. Організація курсів з перепідготовки та підвищення кваліфікації окремих фахівців туристичної сфери
Сезонність	1. Сезонна диференціація цін (сезонні знижки та надбавки, пільги). 2. Забезпечення повноцінного відпочинку у в період найменшої туристичної активності (закриті басейни, закриті корти, спортмайданчики, спа-процедури). 3. Використання різноманіття клімату країни з метою надання цілорічних туристських послуг
Транспортні проблеми	1. Розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури. 2. Альтернативні пейзажні траси для туристів. 3. Пільги на транспорт у період несезонності. 4. Створення сучасного парку автотранспорту та розвинутої мережі оренди транспортних засобів

Джерело: складено автором за [80]

В Україні бюджетні асигнування на туризм є нестабільними й негарантованими. Тому, в сучасних умовах держава має зробити акцент на здійснення регулюючої та стимулюючої функції на механізми непрямої підтримки.

1.2. Міжнародний досвід застосування основних підходів регулювання у сфері туризму

Серед науковців найбільш розповсюдженою є думка про існування трьох основних підходів до державного регулювання у сфері туризму.

Незважаючи на різні назви цих підходів, українські та зарубіжні вчені [17, 33, 34, 35] спільні у думці, що:

– «перша модель» («децентралізоване управління», «модель саморегулювання») передбачає відсутність центральної державної туристичної адміністрації серед урядових органів виконавчої влади, а усі питання щодо розвитку туризму вирішуються на місцях на засадах та принципах ринкової «самоорганізації»;

– «друга модель» («централізоване управління», «модель пріоритетності туризму»), навпаки, передбачає наявність сильного й авторитетного центрального органу – міністерства, яке контролює діяльність усіх підприємств туристичної галузі у країні;

– «третья модель» («європейська модель управління», «модель міжгалузевого регулювання») переважає у розвинених європейських державах, у «надрах» певного багатогалузевого міністерства на рівні відповідного галузевого підрозділу.

Досвід різних країн свідчить, що успіх розвитку туризму прямо залежить від того, як на державному рівні сприймається ця галузь, наскільки вона користується державною підтримкою. При цьому світова практика свідчить, що ідеальної формули, яка дала б можливість державі створити оптимальну структуру управління туристичною сферою, не існує.

У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Необхідність розвитку сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Сьогодні в більшості країнах світу на державній основі створені національні туристичні організації, основним завданням яких є загальне керівництво розвитком туризму. Обсяг прав і повноважень національних органів з туризму не є однорідним у різних державах та варіює в залежності

від рівня розвитку в них туризму. Компетенція, завдання й функції національних органів та рівень урядового контролю за ними з боку держави також відрізняються. На наш погляд, можна стверджувати, що у міжнародній практиці сформувалися чотири основні моделі державного регулювання у сфері туризму [34] (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Моделі державного регулювання у сфері туризму

Модель	Центральний орган виконавчої влади у сфері туризму	Характерні риси моделей державного регулювання
Перша	Міністерство туризму	– визнання в'їзного туризму як найбільш вигідного джерела отримання іноземної валюти в порівнянні з іншими галузями економіки; – залучення іноземних інвестицій у створення туристичної інфраструктури, яка є найбільш ефективною сферою для вкладення капіталу; – виділення значних фінансових коштів з державного бюджету на розвиток туризму; – забезпечення державної підтримки розвитку малого і середнього бізнесу в туристичному секторі; – необхідність організації дієвої системи безпеки туристів у разі існування високого рівня різноманітних видів ризиків в країні
Друга	Спільне міністерство туризму і суміжного виду діяльності	– визначення туризму як пріоритетного напрямку розвитку економіки та культури країни; – необхідність досягнення збалансованості в розвитку туризму та інших галузей економіки; – забезпечення розподілу повноважень між центральним та регіональними органами державного регулювання у сфері туризму; – широка реклама країни як найбільш популярного туристичного напрямку на зарубіжних туристичних ринках
Третя	Національна туристична адміністрація при багатопрофільному міністерстві або при КМ	– займання туризмом певного місця в структурі економіки; – зменшення ролі центрального органу виконавчої влади; – активний пошук можливостей для узгодження інтересів держави і приватного бізнесу, центру та регіонів; – здійснення чіткого розподілу НТА на два підрозділи – «адміністративного» та «маркетингового»; – поступовий перехід «маркетингового» підрозділу НТА на змішане фінансування (за рахунок коштів із державного бюджету та від представників туристичного бізнесу)

Четверта	Відсутність центрального органу виконавчої влади у сфері туризму	1. Дану модель обирають країни, які прагнуть вирішувати проблеми розвитку туризму на регіональному рівні. Для цього країна повинна: – мати високий рівень розвитку загальної та туристичної інфраструктури, забезпечення безпеки туристів, системи надання банківських, страхових, медичних послуг; – бути відомою на світовому туристичному ринку. 2. Дану модель обирають країни, які: – або не приділяють розвитку туризму належного значення; – або мають недостатній рівень соціально-економічного розвитку; – або знаходяться у стані політичної нестабільності.

Джерело: складено автором за [34]

Варто відмітити, що залежно від моделі державного регулювання, прийнятої у тій чи іншій країні, змінюються підходи до контролю за провадженням підприємницької діяльності у сфері туризму. Так, встановлено, що країни, які створили окреме міністерство туризму, мають більше обмежень при організації туристичного бізнесу. В табл. 1.6. розповсюдження моделей державного регулювання у сфері туризму по макрорегіонах світу.

Таблиця 1.6

Розповсюдження моделей державного регулювання у сфері туризму по макрорегіонах світу

Моделі	Кількість країн по макрорегіонах світу					Усього країн	
	Європа	Америка	Азійсько-тихоокеанський регіон	Африка	Ближній схід		
Перша (окреме міністерство туризму) Аргентина, Бразилія, Венесуела, Кенія, Мозамбік, Зімбабве, Болгарія, Греція, Ізраїль, Мальта, Румунія, Хорватія, Єгипет, Ємен, Ліван, Оман, Сирія, Індія, Мальдіви, Пакистан та ін.	6	17	8	9	5	45	
Друга Комбіноване міністерство туризму та галузей матеріальної сфери	9	10	10	15	1	45	87

	(Бенін, Кот-д'Івуар, Малі, Марокко, Нігер, Сенегал, Мавританія, Гвінея, Коморські острови, Австрія, Чорногорія, Андорра, Сербія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Люксембург, Сан-Марино, Італія, Туреччина, Киргизстан)							
	Комбіноване міністерство туризму та галузей невиробничої сфери Польща, Італія, Туреччина, Киргизстан, Малаві, Ботсвана, Судан, Південний Судан	6	3	9	22	2	42	
Третя	Національне туристичне агенство при багатoproфільному міністерстві (Нідерланди, Португалія, Латвія, Литва, Македонія, Швейцарія, Росія, Естонія, Монако, Вірменія, Німеччина, Грузія, Данія, Україна, Фінляндія, Боснія та Герцеговина, Словенія, Швеція)	25	2	2	4	1	34	55
	Національне туристичне агенство при уряді країни (Азербайджан, Ватикан, Кіпр, Ліхтенштейн, Молдова, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан)	8	3	6	1	3	21	
	Четверта (відсутність центрального органу виконавчої влади у сфері туризму) (Бельгія, Бурунді, ОАЕ, Соломонові острови, Тонга, Тувалу, Науру)	1	-	4	1	1	7	
	Усього країн	55	35	39	52	13	194	

Джерело: складено автором за [35]

Найчастіше це стосується застосування принципів тотального ліцензування будь-якої діяльності, пов'язаної з обслуговуванням туристів, – наприклад, ліцензію повинні отримувати не тільки туроператори та турагенти, але й інші суб'єкти господарювання: засоби розміщення, транспортні компанії, заклади харчування тощо.

При цьому діють достатньо суворі штрафні санкції за недотримання ліцензійних умов або за здійснення діяльності без ліцензії. Категоризація об'єктів готельного та ресторанного господарства найчастіше також знаходиться під юрисдикцією держави, яка затверджує стандарти та нормативи для проходження процедури сертифікації.

Великого значення питанням державного регулювання розвитку туризму надається на міжнародному рівні. Так, ухвалена парламентарями 46 країн у квітні 1989 р. Гаагська декларація з туризму проголошує, що повинна існувати розумна деконцентрація та децентралізація у туристичній сфері, а тому без національного механізму, що забезпечує координацію туристичної політики держави на національному й регіональному рівнях, не обійтись.

На міжнародному форумі ЮНВТО у Кадисі (Іспанія) ще у 1995 р. наголошувалося на новітніх тенденціях у розвитку туризму та значній ролі парламентів, регіональних і місцевих органів влади у цих процесах. Серед головних положень форуму варто звернути увагу на проголошену відповідальність держави за розвиток туристичної галузі, забезпечення пільгового податкового й адміністративного режиму, просування туризму на міжнародних ринках, а також створення ефективних правових норм регулювання відносин у сфері туризму, поліпшення процесу координації й діяльності держав і міжнародних міжурядових і неурядових туристичних організацій.

Відповідно до світової практики до недержавних органів управління відносяться саморегульвні організації, неурядові громадські об'єднання (наприклад, Французька асоціація “Maison de la France”, яка на 60 %

фінансується з державного бюджету, державна субвенція становила понад 30 млн. євро.

Державні туристичні адміністрації в розвинених європейських країнах, як зазначалося вище, тісно взаємодіють як з приватним бізнесом, так і місцевими органами. Отже, це підтверджує нашу тезу щодо необхідності запровадження в Україні саме змішаної моделі державного управління галуззю на основі широкого залучення громадських об'єднань суб'єктів підприємництва з частковим делегуванням державних функцій з розбудови туристичної галузі. Це дасть змогу не тільки поступово скорочувати видатки з державного бюджету на фінансування галузі й використання інвестицій приватного капіталу, але й їх практичного досвіду щодо врегулювання проблем здійснення туристичної діяльності, створення чіткого балансу між запровадженням заходів адміністративного впливу за допомогою регуляторних актів та ринкових механізмів саморегулювання й самоорганізації.

1. 3. Організаційно-інституційне забезпечення розвитку сфери туризму

Систему органів державної влади України, що здійснюють регулювання туризму, становить насамперед діяльність органів державної влади загальної компетенції відповідно до визначених Конституцією України Органи державної влади, що здійснюють регулювання у сфері туризму 10 повноважень з цих питань та спеціальної компетенції (ст. 7 Закону України „Про туризм”).

Водночас найефективнішим для нашої держави, на нашу думку, має бути запровадження так званої змішаної моделі управління, створення у складі Мінекономрозвитку департаменту по туризму, який має виконувати лише повноваження координатора й представництва держави в міжнародних зносинах з питань туризму. А також варто залучити галузеві громадські

об'єднання, делегувавши одному з них (найвпливовішому та, з точки зору кадрового потенціалу, найпрофесійнішому) частину функцій державного органу, зокрема: участь у розробці законодавчих й інших нормативно-правових актів з питань туризму, здійснення громадської експертизи проектів законів і регуляторних актів у сфері туризму, контроль за діяльністю суб'єктів туристичного підприємництва та за якістю наданих ними послуг, а також все, що необхідно для створення іміджу України як туристичної держави за кордоном (маркетинг і реклама, організація участі вітчизняних виробників туристичних послуг у міжнародних туристично-виставкових заходах тощо).

На нашу думку, для об'єктивності цього дослідження та оцінювання ефективності діяльності з розвитку туристичної галузі необхідно провести ретроспективний аналіз органів державної виконавчої влади, що відповідали за державну політику у сфері туризму протягом усього періоду незалежності в Україні (Додаток В).

На основі вищенаведеного аналізу можна дійти висновку, що протягом усього періоду існування України постійний орган центральної виконавчої влади стосовно туристичної сфери був відсутній. Відповідно, і чітка, структурна, послідовна реалізація стратегічних планів стосовно розвитку туристичної сфери в таких умовах, на нашу думку, є дещо утрудненою через 95 постійні реорганізації цієї структури та відповідальність за її функціонування різноманітних міністерств та відомств. За цих умов необхідність проведення системних дій у державній політиці у сфері туризму стає очевидною. Ця політика повинна набути самостійного значення, включаючи спеціальні заходи. Формування державної політики у сфері туризму передбачає відповідний механізм, що включає обґрунтування рішень, розроблення стратегії розвитку галузі й системи інструментів.

З 4 грудня 2019 року центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів, відповідно до постанови КМУ № 995 стало Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів

України.

ДАРТ утворено 04 грудня 2019 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України №995 «Питання утворення деяких центральних органів виконавчої влади».

Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі туризму та курортів України. Згідно з постановою КМУ від 10 січня 2023 р. № 22 внесенні змін до Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності.

Відповідно до пункту 6 Ліцензійних умов ліцензіат зобов'язаний разом із заявою про отримання ліцензії та іншими (раніше визначеними) підтверджувальними документами подати до ДАРТ документ, що підтверджує відсутність здійснення контролю за діяльністю суб'єкта господарювання у значенні, наведеному у статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», резидентами держав, що здійснюють збройну агресію проти України, у значенні, наведеному у статті 1 Закону України «Про оборону України» [16].

Всі туроператори повинні протягом 4 місяців надати документи (супровідний лист та підтвердні документи) відповідно до оновлених ліцензійних умов у паперовому вигляді на адресу: 01001, м. Київ, вул. Прорізна, 2 чи в електронному вигляді на адресу: admins-service@tourism.gov.ua.

ДАРТ популяризує Україну як туристичний бренд на різних міжнародних площадках.

У Празі в рамках Європейського туристичного форуму, організованого Чехією яка наразі головує в Раді ЄС, пройшли збори Європейської туристичної комісії (ЄТК). Вперше на засіданні був присутній новий член ЄТК – Державне агентство розвитку туризму України.

На зустріч зібралися понад 30 керівників національних туристичних організацій (НТО) з усієї Європи асоційованих членів ЄТК з приватного

сектору, щоб обговорити поточний стан європейського туристичного сектора та вплив війни в Україні на нерівномірне відновлення туризму в Європі.

Присутні на засіданні члени ЄТК скористалися нагодою, щоб зперших вуст, від Голови Державного агентства розвитку туризму Мар'яни Олесків, почути як український туристичний сектор справляється з викликами пов'язаними з війною. А також обговорити, як конфлікт в Україні вплинув на туризм в Європі. Так за даними оприлюдненими на засіданні, найбільш різке зниження туристичних прибутків у 2022 році було зафіксовано в країнах Балтії та країнах Східної Європи, що межують з росією чи Україною. В цих регіонах в середньому фіксується падіння доходу від туристичної галузі приблизно на 40% порівняно з 2019 роком.

Враховуючи озвучені аналітичні дані члени ЄТК вирішили, що на сьогодні для них пріоритетними є два питання – відмова від російських туристів та маркетингові заходи направлені на рекламу Європи, як дестинації нових туристичних ринках.

ДАРТ сьогодні формує нові партнерські відносини з національними туристичними організаціями Європи.

У довгостроковій перспективі досягли домовленості з європейськими колегами про спільну роботу над промоцією України, як туристичної дестинації у світі після завершення війни. У короткостроковій – про обмін досвідом з Угорщиною, яка на сьогодні має найбільш досконалу систему поавтоматичному збору даних із засобів розміщення на щоденній основі. Обидві домовленості важливі, адже попри труднощі з якими ми стикнулися український туристичний сектор продовжує розвиватися і працювати», - зазначила очільниця ДАРТ [75].

Україна взяла участь в одній з найпрестижніших подій туристичної індустрії Європи Warsaw International Travel Show 2022 (TT Warsaw).

Головною метою участі Державного агентства розвитку туризму у виставці є висвітлення реальних подій в Україні, залучення міжнародної

підтримки у боротьбі проти російської агресії та переймання досвіду інших країн щодо відродження туристичної галузі у післявоєнний період.

В перший же день стенд ДАРТ відвідали Президент РТАК Ехро Томаш Шипула, Заступник Міністра спорту та туризму Анджей Гут-Мостовой, Віце-президент РТАК Ехро Чвікла Казімеж, CEO Польського готельного холдингу Георге Маріан Крістеску, а ще тисячі відвідувачів виставки. Всі вони мали змогу на імпровізованій «стіні вдячності» лишити слова підтримки України з побажаннями перемоги

Державне агентство розвитку туризму співпрацюватиме з Expedia Group Media Solutions, глобальною платформою туристичної реклами, що об'єднує маркетологів із мільйонами мандрівників у межах брендів Expedia Group у сфері популяризації України як туристично привабливої дестинації.

Меморандум було підписано на найбільшій у світі міжнародній туристичній виставці ITB BERLIN.

Документом передбачена домовленість про проведення спільних маркетингових заходів (публікація та поширення фото та відео контенту), направлених на промоцію туристичного потенціалу українських регіонів в тому числі і Криму. Також обмін аналітичною та статистичною інформацією задля кращого розуміння потреб туристів та виявлення нових туристичних магнітів України.

За словами Голови Державного агентства розвитку туризму Мар'яни Олеськів це важливий крок націлений на промоцію українських туристичних дестинацій задля відновлення туристичної галузі нашої країни.

Відтепер Україна має потужний ресурс для того, щоб змінити уявлення туристів з усього світу про нашу країну та продемонструвати наскільки багато незвичних та захоплюючих пропозицій готує Україна для вибагливого мандрівника. Впевнена, що майбутні мандри іноземців до України стануть не просто туристичним відпочинком. Це будуть подорожі у світ сміливості, відваги, незламності, неймовірної природної краси та гостинності [15].

Український стенд користувався шаленою увагою на найбільшій міжнародній туристичній виставці ITB Berlin.

В перші години до нас у гості завітали мер Берліна Франциска Гіффай, координатор федерального уряду з морської економіки та туризму, Федерального міністерства економіки та боротьби з кліматом Дітер Янчек та керівництво ITB Berlin.

Поважні гості лишили на стенді України теплі слова побажання якнайшвидшої перемоги і запевнили у цілковитій підтримці українського народу у боротьбі за нашу свободу.

Україна взяла участь в європейському туристичному ярмарку BTL-Lisbon Travel Market 2023, яка сьогодні відкрилася в Лісабоні.

Стенд України з'явився на виставці завдяки плідній співпраці ДАРТ з Посольством України в Португальській Республіці та Португальській асоціації туроператорів і туризму @APAVTOficial, яка надала нашій країні статус головного гостя асоціації.

Розповісти світові про туристичний потенціал України, залучити якомога більше міжнародної підтримки у боротьбі проти російської агресії та висловити подяку міжнародній спільноті за безпрецедентну підтримку нашої країни у боротьбі з агресором - головна мета участі Державного агентства розвитку туризму у виставці.

З метою підтримки економічної стабільності розвитку туристичної індустрії та збільшення надходжень іноземної валюти створюються національні туристичні організації [15].

Оскільки важливість туризму для національної економіки і задоволення соціальних потреб очевидна, то його розвиток є важливою справою як для туристичної індустрії, так і для подорожуючих. Тому основними видами діяльності національних туристичних організацій є просування туризму в Україні, а також бажання розширити співробітництво уряду і приватної індустрії туризму. Управління цією діяльністю в широкому плані представляє собою процес вироблення і здійснення управлінських рішень. Управління

туризмом на регіональному рівні означає вплив суб'єкта управління на об'єкт управління.

В 2016 році в Україні з'явилась Національна туристична організація (НТО), яка буде спрямована на приведення сектора туризму до найбільш збалансованої і стійкої моделі розвитку.

Мета НТО — створити постійно діючу мережу-платформу об'єднання регіональних, міських і галузевих туристичних організацій для підвищення якості національного туристичного продукту, розвитку системи професійних знань і підготовки фахівців, а також всього комплексу маркетингу туристичного бренду України на внутрішньому і глобальному ринку.

Ще одна організація AITO UKRAINE - це об'єднання провідних українських туристичних операторів, які займаються в'їзним туризмом, є професіоналами у створенні, просуванні та продажу національного туристичного продукту у світі.

Мета: відзначити важливу роль сектора в'їзного туризму в туристичній індустрії України, акцентуючи на його значному потенціалі та перспективах, лобіювати інтереси сектора на рівні з виїзним та внутрішнім, а в подальшому надання йому пріоритетного статусу.

Місія:

- налагодження комунікації між туристичними операторами та державними профільними відомствами та органами;
- позиціонування асоціації як радників та експертів сектора в'їзного туризму для залучення до процесу розробки стратегій розвитку туристичної індустрії;
- лобіювання необхідності створення сприятливих умов діяльності та розвитку сектора в'їзного туризму в Україні;
- та, як результат - збільшення потоку туристів до України, популяризація дестинації, розширення спектру послуг та продуктів, що пропонує ринок та підвищення рівня їх якості.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Український туристичний ринок: поточна ситуація та прогнози

Український туристичний бізнес протягом 2020-2021 років страждав разом зі всім світом та функціонував на межі виживання. Наприкінці 2021 року намітились позитивні тенденції відродження туризму – туристичний потік іноземних туристів в Україну досягнув 3 млн осіб, були вже бронювання на сезон 2022, власники туристичних підприємств розраховували на хороший рік та прибутки, що після розпалу пандемії коронавірусу почали знову зростати. Але вже на початку року, коли напруження між Україною та росією загострювалось, дедалі більше бронювань скасовували. З початком війни туристична галузь опинилась у найгіршій ситуації за всю історію розвитку українського туризму

На сьогоднішній день Україна перебуває в умовах війни, спричиненою російською агресією, що значним чином погіршило економічний та соціальний стан в країні. За оцінкою Міжнародного валютного фонду у 2022 році відбулося падіння економіки України аж на 35%, але треба розуміти, що цей прогноз орієнтовний, адже ситуація залишається вкрай нестабільною.

Окрім того, він відмічає про побічні ефекти для інших країн світу, адже спостерігається дисбаланс на товарних ринках та у фінансових каналах [16].

Всі ці події суттєво вплинули на національний туристичний ринок, адже країна весь час перебуває під загрозою ракетних обстрілів, більшість туристично-привабливих дестинацій взагалі потрапили під окупацію (зокрема Херсонська, Запорізька, Миколаївська та інші області).

Туристична привабливість України значно знизилась з початком великої війни. Втрачено природні туристичні локації на територіях, що тимчасово окуповані: Олешківські піски, Асканія-Нова, Кінборська коса, Джарилгач,

побережжя Азовського моря (Генічеськ і Рожеві солені озера, Кирилівка, Скадовськ, Бердянськ, Очаків, частково Скіфський курган). Також тимчасово замінованими є прикордонні райони України з Білоруссю, що унеможлиблює відпочинок на озерах Волині та сплави по ріках НПП Прип'ять-Стохід.

Недоступною стала Чорнобильська зона, яка приваблювала велику кількість іноземних та внутрішніх туристів, які цікавились темним туризмом

Станом на кінець 2022 року, близько 40% всіх малих та середніх бізнесів закрились. Не є виключенням туристичний бізнес та ресторанний бізнес, як складова індустрії туризму.

Проте, на заході України ситуація є більш оптимістичною. Вартість середнього чеку мережі “23 ресторани”, що в Івано-Франківську, в серпні 2022 року зрівнялася з показником 2021 року. У кавовому бізнесі ситуація теж виглядає значно краще, ніж у березні-квітні. За час війни майже всі кав'ярні вижили та продовжують працювати. Вже станом на початок серпня 2022 року київські кав'ярні вийшли на довоєнний рівень продажів та навіть перевищили його.

Європейські ресторатори ще до війни думали про Одесу, Київ та Львів як про міста для гастротуризму, тому за прогнозами після перемоги Україна стане туристичною локацією №1 у Європі, в тому числі й для гастротуризму.

Уже зараз багато рестораторів та шеф-кухарів з України відкривають заклади української кухні за кордоном: у Швейцарії, Англії, Іспанії та інших країнах. Але страви української кухні мають бути переосмислені та адаптовані до «європейської подачі».

Так, за воєнний 2022 рік сума туристичного збору склала 178 млн 948 тис. грн, що менше на 24% в порівнянні з 2021 роком – тоді загальна сума турзбору була 235 млн 461 тис. грн.

Падіння зафіксовано в 14 регіонах України. В основному це ті області, які перебували або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані. Так, на Херсонщині сума турзбору скоротилася на 95%, на Миколаївщині – на 90%, на Донеччині – на 83%, на Луганщині – на 80%.

Також значний спад відбувся в Одеській (80%), Запорізькій (78%), Харківській (61%), Сумській (58%), м. Київ (54%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях. Спад на 15% зафіксований у Дніпропетровській та Рівненській областях.

Через внутрішню міграцію українців з окупованих та прифронтових територій у більш безпечних регіонах зафіксовано зростання туристичного збору. Так, лідером по сумі туристичного збору у 2022 році стала Львівщина – 41 млн 430 тис. грн., продемонструвавши приріст у 79% в порівнянні з 2021 роком. Столиця, поповнилася свій бюджет на 31 млн 474 тис. грн. Однак в порівнянні з 2021 роком ця сума менша більш ніж удвічі. Також серед лідерів по сплаті туристичного збору: Закарпаття – 19 млн 471 тис. грн, Івано-Франківщина – 17 млн 956 тис. грн та Черкащина – 12 млн 555 тис. грн.

Таблиця 2.1

Регіони-лідери за сумою туристичного збору у 2022 році

№ з/п	Регіон	Сума туристичного збору грн
1.	Львівська область	41 млн 430 тис. грн
2.	м. Київ	31 млн 474 тис. грн
3.	Закарпатська область	19 млн 471 тис. грн
4.	Івано-Франківщина	17 млн 956 тис. грн
5.	Черкаська область	12 млн 555 тис. грн

Джерело: складено автором за [22]

Державне агентство розвитку туризму підрахувало, скільки державний бюджет України недоотримав податків від туристичної галузі через війну.

За минулий 2022 рік представники туристичної галузі України сплатили 1 млрд 551 млн 182 тис. грн податків, що менше на 31% ніж у 2021 році, коли до бюджету надійшло 2 млрд 231 млн 860 тис. грн.

Так, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за рік скоротилася на 17%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 14%, а фізичних – на 18%.

Найбільша частка надходжень до держбюджету за минулий рік сплачена готелями – 898 млн грн. Однак ця сума все ж 30% менша ніж у 2021 році. Тоді до бюджету надійшов 1 млрд 288 млн грн.

Зафіксований приріст сплаченого податку на 46% від діяльності пансіонатів та гуртожитків, що використовувалися як тимчасовий прихисток для людей, які вимушені були покинути свої домівки через війну. А от частка сплаченого податку від діяльності турбаз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку зменшилася на 57% - сплачено 141 млн грн податку проти 328 млн грн за 2021 року.

На 35% зменшилися податки від діяльності туристичних операторів, які сплатили у держбюджет у 2022 році 167 мільйона 858 тис. грн, тоді як у 2021 році ця цифра склала 259 млн 5 тис грн.

Також зафіксовано спад на 27% від діяльності туристичних агентств, які сплатили до держбюджету минулого 2022 року 204 млн 795 тис. грн податків, тоді, як у 2021 році ними від них у казну держави надійшло 279 млн 265 тис. грн.

Зростання розміру сплаченого податку у 2022 році продемонстрували Львівська (273 млн проти 215 млн у 2021 році), Київська (164 млн – проти майже 125 млн), Івано-Франківська (159 млн – проти майже 131 млн), області.

Значний спад податкових надходжень зафіксований у Києві та Одеській області. На Одещині – на 58%, а у м. Київ – на 46% [22].

Голова Державного агентства розвитку туризму Мар'яна Олесків наголосила, що попри війну туристична галузь України працює, однак, як ніколи потребує підтримки від українців. Сплачуючи податки, ми фінансуємо нашу економіку лєвова частка доходів якої йде на оборону та армію. Тому важливо розуміти, що мандруючи Україною, українці не тільки переавантажуються та наберуться сил і натхнення для роботи, а й допоможуть ЗСУ.

Нині український туризм продовжує свій розвиток, не дивлячись на зменшення кількості гостей з-за кордону. На ринку змістилися акценти –

суттєво скоротилася кількість людей, що подорожують по роботі, проте актуальним залишається класичний відпочинок у готелі. Це стосується замських готельних комплексів, гірськолижних курортів, які розташовані в Карпатах, й екотуризму на кшталт глемпінгів. Причина актуальності таких подорожей зрозуміла – люди хочуть відволікатися від війни.

Другий тип туризму за популярністю нині – воєнно-діловий. Також останнім часом з'явився новий – внутрішньоміський. Він популяризувався з огляду на бажання людей змінити оточення на декілька днів для відпочинку. Так, наявність готельних атрибутів – сніданку та невеликого SPA-центру, дарує відчуття подорожі навіть для місцевих жителів. Ще однією причиною є перебої з електроенергією. Це спонукає людей бронювати номери в готелях своїх міст для того, щоб вирішити термінові побутові завдання, або ж пожити певний час у комфорті, адже в закладах розміщення є генератори, запаси води та кухня.

Щодо бізнес-туризму, він хоч і значно зменшився, але все ж існує. Нині номери в бізнес-готелях здебільшого бронюють люди, що приїжджають з-за кордону. Наприклад, представники міжнародних організацій, а також іноземні журналісти. Такі люди живуть в готелях довго та мають досить великі для українського бізнесу чеки на проживання та харчування.

Що не змінилося з початком повномасштабної війни, то це вимоги українських гостей до готелів. Найбільше на вибір все ще впливають три кити: ціна, локація та відгуки. Важливою для гостей нині є також наявність автономності – генератора, власної води [22].

Після Перемоги України на її туристичній карті з'явиться багато нових локацій, оскільки останні події посилили національну свідомість, а також зацікавленість у ній як туристичній зоні. Ще у 2021 році в YouTube почало з'являтися більше різноманітних оглядів нашої країни, зараз цей тренд лише посилюється. Спростежуватиметься також тенденція бізнес-волонтерства, підтримки всього українського – вибір українських брендів, так само і подорожей – Україною.

Крім того, наша країна може отримати інвестиції від фондів і виграти проведення світових подій. Наприклад, нині Одеса конкурує за місце для EXPO 2030. Місто вже представило концепцію, яку розробила та подарувала Україні британська архітектурна студія Zaha Hadid Architects. Цей проєкт передбачає забудову 250 гектарів поблизу Хаджибейського лиману. Його вартість – 1,3 мільйона євро. А от гірськолижний курорт Буковель претендує на проведення зимових Олімпійських ігор 2030. Також Україна змагається за проведення Чемпіонату Європи з футболу 2028 [80].

Наразі найпопулярнішими місцями відпочинку є локації на природі – біля гір, лісів, озер тощо. Це викликано тим, що людям необхідно відволікатися, а природа – це найкращі ліки. Цей тренд з'явився ще під час пандемії, повномасштабна війна лише посилила його.

2.2. Програмно-цільовий метод як метод державного регулювання

Ключовими категоріями програмно-цільового управління, що набули широкого поширення у вітчизняній та світовій практиці, є «програма» і «ціль», які являють собою не лише економіко-управлінські, а й соціологічні та філософські категорії.

На думку Л. Гітельмана, програма – це сукупність проєктів або заходів, об'єднаних спільними цілями, концепцією, ресурсами [22, с. 488].

Автори сучасного економічного словника трактують програму як сукупність взаємопов'язаних заходів, план дій, спрямований на досягнення єдиної мети, вирішення однієї проблеми [23, с. 265].

Пізніше в науковому дослідженні програма визначається як сукупність намічених дій, операцій, процедур, що підлягають послідовному виконанню і пов'язані спільністю вирішуваної проблеми, завдання, а також інформації про ці дії. Тим часом як ціль як універсальне поняття означає уявний, очікуваний, намічений результат спрямованих дій. У той же час ціль є мотивом здійснення

діяльності та засобом інтеграції окремих дій, що складають діяльність, в єдину цілісну систему [24].

Програмно-цільове планування й управління є одним із видів планування та управління, в основі котрого лежить орієнтація на досягнення поставлених цілей. Програмно-цільове планування побудоване за логічною схемою «цілі – шляхи – способи – засоби» [25, с. 368].

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Бюджетна програма - сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій (Стаття 2 БКУ). Процес розробки та реалізації бюджетних програм можна поділити на чотири етапи: планування програм, їх погодження, виконання та аналіз виконання програм. У свою чергу аналіз виконання програм складається з моніторингу та оцінки. Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату при використанні цих ресурсів.

Будь-яка програма може мати лише одну мету, характерну тільки для цієї програми; мета не повторюється у форматі інших програм. Мета, за своєю суттю, – це відображення загального кінцевого результату, на досягнення якого спрямована конкретна бюджетна програма.

Програмно-цільовий метод має, з одного боку, низку переваг порівняно з іншими методами державного регулювання, а з іншого боку – особливостей застосування (зокрема, ознак, принципів та закономірностей), виявлення та врахування котрих є необхідним для його успішного практичного впровадження (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Принципи та закономірності державного програмування розвитку туризму

Джерело: складено автором за [32, 33]

Як видно з рис. 2.1, принципи є первісними основними положеннями, відповідно до яких у процесі застосування програмно-цільового методу формуються його закономірності.

Таблиця 2.1

Етапи розроблення державної цільової програми

№ з/п	Назва етапу	Роботи, що проводяться на даному етапі	Результат
1	Обґрунтування необхідності розроблення програми	Науково-дослідні роботи щодо визначення фактичного стану об'єкта, основних проблем його розвитку; оцінки можливостей	Обґрунтування необхідності розроблення програми; прийняття рішення про створення робочої групи
2	Визначення стратегічної мети програми, завдань і напрямів її виконання	Узагальнення інформації, отриманої на першому етапі; формулювання стратегічної мети програми, завдань та напрямів її виконання	Обґрунтування мети програми; розроблення завдань органам виконавчої влади
3	Оцінка реальності, ефективності досягнення програмних рішень на певний період	Аналітично-розрахункові роботи. Визначення критеріїв, показників ефективності програми; аналіз альтернатив досягнення програмних цілей та завдань	Внесення змін до структури, завдань програми; визначення бажаних результатів реалізації програми
4	Визначення ресурсного забезпечення, виконавців програми	Формування фінансових потоків; прийняття рішень стосовно кадрового забезпечення	Визначення бюджету програми; призначення керівників, виконавців та співвиконавців програми
5	Розроблення механізмів управління реалізацією програмних рішень та механізмів контролю за їх виконанням	Формування остаточної структури програми; розподіл прав та обов'язків щодо виконання програми; встановлення відповідальності за невиконання або неналежне виконання програми	Формування ієрархічної структури, на яку покладаються завдання реалізації розробленої програми
6	Оцінка впливу реалізації програмних рішень на розв'язання виявлених проблем	Детальне розроблення критеріїв ефективності реалізації програми, аналіз яких має характеризувати її результативність	Визначення критеріїв ефективності програми: 1) в цілому, 2) за окремими її напрямками, 3) за окремими її заходами

Джерело: складено автором за [32]

Узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду стосовно вибору методології побудови програм дало змогу виділити низку типових етапів розроблення стандартної державної цільової програми (табл. 2.1).

Беручи до уваги вище розглянуті типові етапи розроблення державної цільової програми в загальному вигляді, слід виділити в її стандартній структурі такі елементи, як: 1) характеристика проблеми та обґрунтування необхідності розроблення програми; 2) мета, завдання програми, напрями, заходи та терміни їх реалізації; 3) бажані результати реалізації програми; 4) критерії ефективності програми в цілому, окремих її напрямів та конкретних заходів; 5) фінансування програми (в тому числі обсяг фінансування бюджетного та позабюджетного походження); 6) ієрархічна структура реалізації програми: керівники, виконавці та співвиконавці програми; 7) відповідальність керівників та виконавців за невиконання або неналежне виконання програми.

Ступінь відповідності структури державної цільової програми (концепції чи стратегії) виділеним структурним елементам у значній мірі визначає ефективність програмного документу.

2.3. Аналіз ефективності Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні у 2011-2022 роках в частині забезпечення розвитку вітчизняного туризму

Програмно-цільовий метод державного регулювання розвитку туризму отримав застосування в Україні в 2011 році з введенням в дію Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках.

Даним програмним документом передбачалося забезпечення розвитку спортивної, туристичної та транспортної інфраструктури, створення умов для отримання права на проведення в Україні зимових Олімпійських та Паралімпійських ігор 2022 року.

При цьому у якості основних очікуваних результатів реалізації Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках зазначалося:

- забезпечити розвиток туристичної інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів;
- збільшити обсяг валютних надходжень за рахунок створення сприятливих умов для розвитку туристичної індустрії;
- збільшити кількість робочих місць, створених у готельній і туристично-рекреаційній галузі [25].

Оберемо у якості ключових індикаторів ефективності Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках в частині забезпечення розвитку вітчизняного туризму наступні показники: «кількість суб'єктів туристичної діяльності», «середньооблікова кількість штатних працівників», «дохід від надання туристичних послуг». Табл. 2.2 містить дані щодо значень обраних показників провадження туристичної діяльності в Україні в період 2015-2019 рр.

Таблиця 2.2

**Показники провадження туристичної діяльності в Україні
за період 2015-2019 рр.**

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	2442	2880	2586	2198	1785
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	11545	12724	11198	9834	8086
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн.	4685427,1	6360148,2	5462396,5	5432673,4	4797731,6

Джерело: складено автором за [72]

Дані табл. 2.2 свідчать про ефективність Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках в частині забезпечення розвитку вітчизняного туризму у 2016 році, коли спостерігається суттєве зростання ключових показників.

Розуміючи, що здійснювані заходи державної підтримки розвитку туристичної галузі в Україні не дають бажаного ефекту, в 2017 році Кабінетом Міністрів України розроблюється та схвалюється Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [32], якою передбачається досягнення таких показників розвитку туризму (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Показники розвитку сфери туризму в Україні, передбачені
Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року**

Показники	за роками (відносно показників 2015 року)		
	2019	2022	2026
Кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України, млн. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, тис. одиниць	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
Обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору, млн. гривень	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
Обсяг надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності, млрд. гривень	збільшення у 2 рази	збільшення у 5 разів	збільшення у 10 разів
Кількість робочих місць у сфері туризму, тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
Кількість внутрішніх туристів, тис. осіб	збільшення у 2 рази	збільшення у 3 рази	збільшення у 5 разів
Кількість екскурсантів, тис. осіб	збільшення у 1,5 рази	збільшення у 2 рази	збільшення у 2,5 рази

Джерело: складено автором за [32]

Якщо порівнювати значення обраних для аналізу показників на початку наприкінці реалізації Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках, то

загальне зменшення значень індикаторів ефективності складе: кількості суб'єктів туристичної діяльності – на 26,90%, середньооблікової кількості штатних працівників – на 29,96%. Дохід від надання туристичних послуг, натомість, зріс на 2,40%.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати про ефективність реалізації Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках лише у 2016 році, у наступні ж роки програмний документ був неефективним.

Заплановані результати реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року є дійсно вражаючими. Тим не менш, з огляду на таку масштабність поставлених завдань, дещо викликає сумнів реальність їх досягнення.

Так, у якості контрольних дат моніторингу ефективності реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року закладено кожні чотири роки. Тим самим зрозуміло, що для забезпечення ефективності реалізації Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року у 2019 році середньорічний темп зростання показників має становити: кількості іноземних туристів, які в'їжджають до України, кількості суб'єктів туристичної діяльності, кількості робочих місць у сфері туризму, кількості екскурсантів – 37,50%, обсягу надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору, обсягу надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності, кількості внутрішніх туристів – 50%.

Тоді як дані Державної служби статистики України [30; 32-33] вказують на наступні реальні значення середньорічних змін обраних показників у період 2015-2017 рр.: кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України, – зростання в середньому на 7%, кількість суб'єктів туристичної діяльності – зменшення в середньому на 1%, кількість робочих місць у сфері туризму – зростання в середньому на 1%, кількість екскурсантів – зростання в середньому на 12%, кількість внутрішніх туристів – зростання в середньому

на 16%. Виявлення середньорічних змін обсягу надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору та обсягу надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності ускладнене недостатністю інформації про дані показники. Втім, ті дані, які вдалося отримати, вказують на суттєве відхилення фактичних показників від планових показників розвитку туризму в Україні в період 2015-2017 рр.

Результати дослідження дають підстави для формування першої методичної рекомендації з удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року: перегляд і коригування планових показників ефективної програмного документу з огляду на суттєве відхилення фактичних показників розвитку туризму від запланованих.

Наступним аспектом удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року має стати врахування суттєвої міжрегіональної диференціації розвитку туризму в Україні (табл. 2.4).

Результати розрахунків вказали на переважно значний рівень міжрегіональної диференціації розвитку туризму в Україні за ключовими індикаторами в 2020 році.

Так, в досліджуваному програмному документі наголошується на сприянні розвитку міжрегіонального та міжнародного співробітництва у сфері туризму та курортів, забезпеченні належного рівня міжгалузевої координації та міжрегіональної кооперації, що сприятиме раціональному використанню туристичних ресурсів і дасть можливість оптимізувати витрати з державного і місцевих бюджетів на здійснення заходів у сфері туризму та курортів, проведенні моніторингу надзвичайних подій, що трапляються з туристами в регіонах, проведенні моніторингу інвестиційних пропозицій щодо розбудови туристичної інфраструктури у регіонах, формуванні та реалізації конкурентоспроможних національного та регіонального туристичних продуктів, створенні системи стратегічного планування розвитку видів туризму на основі їх чіткої класифікації та визначення пріоритетних на державному та регіональному рівні [33], проте не здійснюється диференціація

за регіонами очікуваного ефекту від реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року.

Таблиця 2.4

Міжрегіональна диференціація розвитку туризму в Україні в 2019 році

Області	Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн.
Вінницька	27	90	15983,1
Волинська	23	60	18803,3
Дніпропетровська	118	307	23567,5
Донецька	22	46	11028,8
Житомирська	14	29	2698,7
Закарпатська	31	60	10652,3
Запорізька	63	190	15989,9
Івано-Франківська	34	487	271876,8
Київська	39	113	23208,2
Кіровоградська	12	28	3605,4
Луганська	7	11	962,4
Львівська	159	677	380990,5
Миколаївська	23	48	3938,9
Одеська	140	528	154253,5
Полтавська	17	34	3758,4
Рівненська	26	45	8036,3
Сумська	19	40	4645,6
Тернопільська	17	36	4184,8
Харківська	84	248	34596,6
Херсонська	14	47	30558,2
Хмельницька	26	82	6760,2
Черкаська	24	54	5670,1
Чернівецька	38	111	40390,9
Чернігівська	15	31	2025,2
м. Київ	751	4788	17389789,7
Міжрегіональна диференціація показників розвитку туризму в Україні			
Коефіцієнт варіації	0,47	0,35	0,21
Рівень диференціації	значний	значний	середній

Джерело: складено автором за [33]

Таким чином, наступною методичною рекомендацією з удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року є

здійснення диференціації за регіонами очікуваного ефекту від реалізації програмного документу.

Наступним напрямом удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року має стати не скільки змістовне вдосконалення, скільки структурне.

Значною мірою ефективність програмних документів залежить від їх структурною досконалості.

Проведемо діагностування структури Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року на наявність усіх обов'язкових елементів державних цільових програм (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Відповідність структури Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року типовій структурі державної цільової програми

№ з/п	Елементи стандартної структури державної цільової програми	Наявність у структурі Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року
1	Характеристика проблеми, обґрунтування необхідності розроблення програми	+
2	Мета, завдання програми, напрями, заходи та терміни їх реалізації	+
3	Бажані результати реалізації програми	+
4	Критерії ефективності програми в цілому, окремих її напрямів та конкретних заходів	+
5	Фінансування програми (в тому числі обсяг фінансування бюджетного та позабюджетного походження)	-
6	Ієрархічна структура реалізації програми: керівники, виконавці та співвиконавці програми	-
7	Відповідальність керівників та виконавців за невиконання або неналежне виконання програми	-

Джерело: складено автором за [34]

Дані табл. 2.5 вказали на суттєві структурні недоліки Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року: у програмному документі відсутня інформація щодо:

- обсягів і джерел фінансування програми;
- ієрархічної структури реалізації програми (керівників, виконавців і співвиконавців);
- відповідальності керівників і виконавців за невиконання або неналежне виконання програми.

Відповідно, задля забезпечення ефективною реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року її структура та, відповідно, зміст потребують суттєвого доопрацювання.

Таким чином, було сформовано наступні методичні рекомендації з удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року:

- перегляд і коригування планових показників ефективною Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року з огляду на суттєве відхилення фактичних показників розвитку туризму від запланованих у програмному документі показників;

- з огляду на суттєву міжрегіональну диференціацію розвитку туризму здійснення диференціації за регіонами очікуваного ефекту від реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року;

- структурне вдосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року через зазначення обсягів і джерел фінансування програми; ієрархічної структури реалізації програми (керівників, виконавців і співвиконавців); відповідальності керівників і виконавців за невиконання або неналежне виконання програми.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3. 1. Туристичний кластер як інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі

Туристична галузь у всьому світі відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту країни, створенні додаткових робочих місць, забезпеченні зайнятості населення й активізації зовнішньоекономічної діяльності. Туризм впливає на будь-які сфері економіки, зокрема, транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання й інші, тобто є локомотивом соціально-економічного розвитку держави.

У сучасному розвитку туристичної галузі значну роль значну роль відіграють кластери, які у всьому світі вважаються ефективним засобом формування національних конкурентних переваг, підвищення ефективності виробництва за рахунок вертикальної та горизонтальної інтеграції як окремих галузей, так і підприємств. Завдяки активному функціонуванню кластер розкриває можливості регіону як привабливої туристичної дестинації та забезпечує залучення інвестицій, створює привабливий інвестиційний клімат, здатний збільшити обсяги капіталовкладень у туристичний та курортно-рекреаційний комплекс і його інфраструктуру [1].

Кластерний підхід до розвитку туристичної галузі достатньо успішно реалізовується в багатьох країнах ЄС. Так, у 2007 році у Польщі з метою впровадження сучасних технологій у сфері туризму було засновано кластер туризму та регіонального розвитку «Słońce Regionu» в місті Скаржисько-Кам'яній (Свентокшиське воєводство), він пов'язує підприємства, місцеві органи влади і науково-дослідні центри. В Сувалках (Підляське воєводство)

було створено північно-східний інноваційний туристичний кластер „Kryształ Eurocy” в рамках асоціації якого створено три сектори: Долина здорової їжі, Долина яхт, Долина здорового життя. У 2011 р. з метою підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі в Естонії був створений кластер оздоровчого туризму *terviseriik*. До об'єднання увійшли оздоровчі центри, санаторії, спа-курорти, а також туристичні та транспортні підприємства, наукові заклади. Співпраця учасників кластеру спрямована розвиток естонського оздоровчого туризму, як одного з напрямків туризму, підвищення конкурентоспроможності оздоровчого туризму і популярності пропонованих спа-послуг як в Естонії, так і за кордоном.

Таблиця 3.1.

Характеристики туристичного кластера

Показник	Характеристика
«Виробничі показники» кластера	☐ кількість місць для обслуговування туристів на території кластера (готелях, санаторіях, пансіонатах, дитячих закладах оздоровлення, кемпінгах, гірських притулках та інших об'єктах); ☐ кількість обслугованих туристів на території кластера; ☐ кількість обслугованих іноземних громадян на території кластера; ☐ середня тривалість перебування розміщених осіб; ☐ коефіцієнт використання місткості.
Фінансово-економічні показники діяльності кластера	☐ доходи від наданих послуг (туристичних і супутніх); ☐ витрати на послуги сторонніх організацій (поза межами кластера), щовикористовуються при виробництві туристичного продукту; ☐ обсяги надходжень від учасників кластера до бюджетів (державного та місцевих) за усіма видами податків та зборів; ☐ частка надходжень від учасників кластера в загальному обсязі надходжень до місцевого бюджету; ☐ співвідношення між бюджетними надходженнями та бюджетними витратами на підтримку й розвиток кластера (так звана «бюджетна ефективність кластера»).
Показники «значущості» кластера в розвитку терит. утворень	☐ кількість суб'єктів туристичної діяльності; ☐ середньооблікова кількість штатних працівників; ☐ середня кількість позаштатних працівників (зовнішні сумісники та ті, хто працює за договорами); ☐ частка кластера у створенні валового регіонального продукту регіону (пряма та опосередкована).

Продовження таблиці 3.1.

Показники інвестиційної діяльності в кластері	☐ обсяги капітальних інвестицій, у тому числі за видами діяльності; ☐ обсяги капітальних інвестицій, у тому числі за джерелами фінансування (кошти державного та місцевих бюджетів, власні кошти підприємств; кошти іноземних інвесторів та ін.); ☐ структура капітальних інвестицій (за видами активів); ☐ структура прямих іноземних інвестицій (за країнами походження); ☐ структура прямих іноземних інвестицій (за видами діяльності).
Соціальні індикатори рівня життя населення	☐ кількість наявного населення в регіоні розташування кластера; ☐ природний приріст населення в регіоні розташування кластера; ☐ середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, зайнятих у сфері туризму, у тому числі за видами діяльності; ☐ співвідношення середньомісячної заробітної плати працівників у кластері до середньомісячної заробітної плати найманих працівників у регіоні; ☐ рівень безробіття населення в регіоні розташування кластера; ☐ частка зайнятих у кластері до загальної кількості зайнятих у регіоні; ☐ забезпеченість населення житлом в регіоні розташування кластера; ☐ показники, що характеризують розвиток торговельної мережі, закладів охорони здоров'я,

Джерело: складено автором за [44]

В Україні в числі перших (кінець 1990-х рр.) були створені туристичний кластер у м. Кам'янець-Подільському (Хмельницька область), кластер агроекотуризму «Оберіг» і кластер туризму та виробництва сувенірної продукції «Сузір'я» (Івано-Франківська область) (табл. 3.2).

Органи місцевого самоврядування міст Вознесенськ (Миколаївська область), Гола Пристань, Цюрупинськ (Херсонська область), Південний, Ізмаїл, Іллічівськ, Білгород-Дністровський (Одеська область), Алупка (АР Крим) створили спільний кластер «Південне туристичне кільце». Слід також згадати про введення в дію кластеру сільського «зеленого туризму» в Одеській області (понижзя Дунаю).

У 2015 р. почав діяти транскордонний туристичний кластер в географічних межах Львівської, Волинської, Закарпатської областей України і Підкарпатського та Люблінського воєводств Польщі з метою співпраці у туристично-рекреаційній сфері (розробка нових маршрутів, розвиток об'єктів

інфраструктури). Передумовою для цього є потужний природно-ресурсний потенціал транскордонного регіону для розвитку лікувально-оздоровчого, водного, гірського, пішохідного, велосипедного та інших видів туризму.

Таблиця 3.2

**Перші кластерні ініціативи у сфері туризму,
запроваджені в Україні**

Регіон	Назва кластеру
Хмельницька область	Туристичний кластер «Кам'янець», м. Кам'янець- Подільський Туристичний кластер «Кам'янецький дивокрай», с. Колибаївка Кластер екоагротуризму «Оберіг», с. Гриців Кластер «Подільська гільдія ремісників», м. Кам'янець-Подільський
Тернопільська область	Мальовнича Бережанщина», Бережанський район Туристичний кластер «Тепле Поділля»
Закарпатська область	Кластер гостювого бізнесу «Сільська Родина», с. Калини
Івано-Франківська область	Кластер з туризму і виробництва сувенірної продукції «Сузір'я» Міжрегіональний гірський туристичний кластер «Буковель», с. Поляниця
Львівська область	Кластер «Курортополіс «Трускавець»
Південні області України	Туристичний кластер «Південне туристичне кільце» (складається із 12 міст Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та АР Крим: Ізмаїл, Балта, Вознесенськ, Білгород-Дністровський, Чорноморськ, Гола Пристань, Олешки, Генічеськ, Алушта, Ялта, Судак, Феодосія)
Полтавська область	Туристично-рекреаційний кластер «Гоголівські місця Полтавщини»

Джерело: складено автором за даними [45, 46, 49]

В 2017 році з ініціативи місцевих фермерів, в тому числі учасників АТО, органів місцевої і обласної влади, наукових і навчальних установ на території 3 сільських рад Пустомитівського району (зараз Семенівської сільської ради та Солонківської ОТГ) Львівської області було створено агротуристичний кластер «ГорбоГори».

Мета створення – підтримати та стимулювати розвиток альтернативних форм сільського підприємництва, наростити місцевий валовий продукт, отримати додатковий дохід від обслуговування туристів і відпочиваючих та продажу їм місцевих продуктів, збільшити бюджетні надходження, залучити

інвестиції. В липні 2019 року в Харківській області було створено «Агротуристичний кластер «Енергія змін – «Еко-громада» як ефективний інструмент розвитку сільських територій Харківської області.

Його метою є поєднання соціально-культурного, природного, агровиробничого ресурсів і туристичного потенціалу, що дає новий виток розвитку аграрному та туристичному сектору. Дослідження свідчать про те, що розвиток туризму в Україні вимагає пошуку нових інноваційних форм регулювання цієї сфери діяльності, напрямів координації діяльності органів влади, територіальних громад та суб'єктів господарювання. Одним з таких інноваційних інструментів розвитку туризму є створення туристичних кластерів.

У 2018 році у Вінницькій області підписано Меморандум співпраці і партнерства стосовно реалізації проекту технічної допомоги Європейського Союзу Кластеру «Яблуневий шлях», яким розпочато подальший розвиток Северинівської та Барської ОТГ, зокрема й у сфері туризму.

Реалізація проекту «Яблуневий шлях» – це можливість, яка дозволить використати потенціал галузі садівництва, збільшити додану вартість і залишити гроші на місцях. У результаті діяльності в межах проекту передбачено фінансову підтримку на створення туристичного шляху та вдосконалення існуючої рекреаційної інфраструктури в Северинівській та Барській ОТГ. Крім цього, це будуть проводитись заходи, що сприятимуть створенню робочих місць та працевлаштуванню жителів громад, які займаються туристичною діяльністю.

Проект буде зосереджений не лише на вирощуванні та переробці яблук. «Яблуневий шлях» задумано як туристичний маршрут, що поєднуватиме рекреаційну та оздоровчу складові. Також в Северинівській та Барській ОТГ відбуватимуться різноманітні брендові фестивалі, туристичні події та інші цікаві заходи, що популяризують Вінницький край [46].

Однієї з цілей Програми розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 – 2027 роки [60] є формування конкурентоспроможних туристичних кластерів

у туристичній сфері області, шляхом об'єднання зусиль усіх зацікавлених «гравців» на даному ринку послуг. Тому у Вінниці планують відкрити туристичний хаб. Туризм є однією з найбільш перспективних галузей економіки та креативних індустрій, і місто Вінниця має величезний туристичний потенціал, підтверджений багатьма рейтингами та незалежними оцінками. Ми формуємо нові туристичні продукти, цікаві події, екскурсії, все більше гостей відвідує наше місто. Торік було зафіксовано рекордну кількість ночівель в готелях і хостелах – близько 79 тисяч. Також розмір туристичного збору за 2019 рік сягнув понад 2 мільйони гривень. Ці економічні показники засвідчують, що нам і надалі потрібно працювати над розвитком туристичної галузі, і цьому передусім слугуватиме туристичний хаб Вінниці [74].

Згідно з повідомленням, хаб буде розташований у центрі Вінниці. Тут планується розмістити сучасний туристично-інформаційний центр, кав'ярню з літньою терасою та зоною дозвілля, освітній простір та івентзону, а також коворкінг туристичних стартапів, переговорну та тренінгову кімнати і офіси департаменту маркетингу міста та туризму.

3.2. Сприяння місцевих органів влади розвитку туристичного потенціалу

Особливості географічного положення та рельєфу Вінниччини, сприятливий клімат, багатство флори і фауни, об'єкти санаторно-курортного лікування, історико-культурний та туристично-рекреаційний потенціал, достатні людські ресурси, розвинута мережа транспортного сполучення, можливість авіасполучення сприяють розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму.

Туристичні послуги у 2019 році у Вінницькій області надавали 87 суб'єктів господарювання (25 ліцензованих підприємств (туроператорів) та близько 62 туристичних агентів), а в 2017 році – 69 суб'єктів господарювання.

В області на державному обліку перебуває 4330 пам'яток культурної спадщини: 1739 – археології, 1897 – історії, 548 – містобудування та архітектури, 98 – монументального мистецтва, 47 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна.

Таблиця 3.3

Динаміка кількості туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності Вінницької області, осіб

№ з/п	Показник	Роки				
		2015	2016	2017	2018	2019
1.	Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами господарювання, що здійснюють туристичну діяльність	20744	22706	27485	38634	42178
2.	У тому числі туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	14553	13580	17550	30645	33816
3.	внутрішні туристи	6191	9126	9935	7989	8360

Джерело: складено автором за даними [69]

Для багатьох територіальних громад в Україні одним із пріоритетних напрямків розвитку є туризм. На територіях громад розташовані вікові палаци, національні парки та заповідники, маяки та навіть кінні заводи. Переважно такі об'єкти є надзвичайно привабливими для туристів. Перебувають вони в управлінні спеціальних державних органів та підрозділів, діяльність яких здійснюється або з обласних центрів, або зі столиці. Іноді між громадами та відповідними структурами відсутня комунікація, а тому розвиток туристичного потенціалу довкола цих об'єктів є на низькому рівні. У більшості випадків доступ до таких об'єктів обмежений або взагалі відсутній.

Аби виправити цю ситуацію та налагодити ефективне використання ресурсів, у першу чергу необхідно створити діалог та співпрацю між зацікавленими сторонами

Питання розвитку туризму потребує колаборації усіх учасників процесу. Якщо ми говоримо про державні об'єкти у громадах та їхній розвиток - вирішення цієї проблеми є доволі глибоким. І тут потрібне порозуміння на всіх рівнях: як державному, так і місцевому. Проте якщо це не стратегічні державні об'єкти, то їх потрібно передавати громадам, і думати про субвенції на їхній розвиток. Треба вчитися діалогу і стимулювати питання розвитку в кожному окремому випадку, залучення туристів без шкоди цьому об'єкту.

В м. Вінниця питаннями розвитку туризму займається виконавчий орган міської ради Департамент маркетингу міста та туризму.

Основною метою Департаменту є забезпечення ефективного розвитку індустрії гостинності, реалізація державної політики у сфері туризму та курортів на території Вінницької міської територіальної громади, покращення якості туристичних послуг та туристичної інфраструктури, створення унікальної туристичної пропозиції, формування позитивного іміджу Вінниці, просування бранда міста та створення конкурентоспроможного на всеукраїнському та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців територіальної громади та її гостей.

Основні функції департаменту маркетингу міста та туризму:

1. Реалізація політики, визначеної міським головою, міською радою та її виконавчим комітетом відповідно до компетенції у сфері туризму, реалізація прийнятих ними рішень, зокрема Стратегії розвитку Вінницької міської територіальної громади до 2030 року.

2. Координація дій суб'єктів туристичної діяльності, спілок, товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій у сфері туризму, їх підтримка, у тому числі фінансова, сприяння у їх роботі відповідно до компетенції, в межах та порядку, визначеному чинним законодавством.

3. Участь у вирішенні питань безпеки туристів, розробка програм та заходів захисту і безпеки туристів, забезпечення їх виконання.

4. Проведення комплексного аналізу і прогнозування розвитку туризму у Вінницькій міській територіальній громаді, здійснення замовлень наукових, соціологічних, маркетингових та інших аналітичних досліджень, пов'язаних з його розвитком.

5. Розробка та впровадження системи міської туристичної інформації і навігації (інформаційні таблички, дороговкази, вказівники, стаціонарні карти і схеми тощо). Участь у вирішенні програм транспортного обслуговування туристів.

6. Розробка та реалізація заходів з розвитку відпочинкового, етнічно-культурного, подієвого, медично-рекреаційного та ділового туризму та стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з надання туристичних послуг; сприяння впровадженню інноваційних видів підприємництва у сфері туризму і промоції.

7. Сприяння подальшому розвитку туристичної інфраструктури і підприємництва у сфері туризму, всебічна підтримка та надання консультативних послуг для розвитку організацій у сфері туризму.

8. Участь в організації приміських зон короткочасного відпочинку, створенні нових рекреаційних зон місцевого значення.

9. Представлення Вінницької міської територіальної громади на міжнародних та вітчизняних туристичних і промоційних заходах.

10. Організація та участь у туристичних ярмарках, виставках, фестивалях, зльотах, залучення підприємств, установ, організацій до участі в них; видання та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів (багатомовні буклети, брошури, листівки, електронні диски, довідники, інтернет-матеріали, інтернет-сайти, відео-матеріали, інше) про місто, туристичні об'єкти, підприємства туристичної інфраструктури, туристичні атракції і фестивалі з метою висвітлення туристичного потенціалу Вінницької міської територіальної громади.

11. Розробка та впровадження системи візуальної ідентифікації міста Вінниці.

12. Забезпечення видання промоційної та сувенірної продукції, спрямованої на поширення знань про Вінницю і регіон, їх історико-культурну спадщину, туристичний потенціал тощо.

13. Популяризація брэнда Вінниці та її туристичного потенціалу в медіа, інтернет-просторі та через соціальні мережі. Створення туристичного та культурно-пізнавального цифрового вмісту.

Провівши аналіз стану розвитку міста Вінниці та його туристичної інфраструктури, а також оцінивши Стратегія розвитку туризму міста Вінниці до 2030 року було визначено 3 стратегічні напрями розвитку:

А. Формування та просування туристичних продуктів.

Б. Розвиток інфраструктури для туризму.

В. Поліпшення якості послуг, кадрового забезпечення та комунікацій в туризмі.

Відсутність яскравого архітектурно-історичного ансамблю та виразного центру міста вимагає достатньо зусиль для створення нових цікавих туристичних атракцій і продуктів, які б притягували все нових відвідувачів. Міське туристичне середовище потребує втручання з огляду на непристосованість для маломобільних груп населення та відсутність якісних громадських просторів. Достатньо великий потенціал сентиментального туризму на даний момент практично не використовується.

Головними чинниками, які сприятимуть розвитку, будуть децентралізаційні процеси, що призведуть до формування Вінницької міської ОТГ, впровадження у життя концепції розвитку української залізниці відповідно до Національної транспортної стратегії України 2030 та розвитку міжнародного аеропорту «Вінниця».

Місто Вінниця як туристична дестинація лише з'являється на карті України. В місті небагато турфірм (лише 5-7), які працюють на внутрішньому ринку. Вінницю до цього часу розглядали як місце одноденного туризму. Пласт єврейського туризму практично не використовується на рівні з польським. Найбільш масові відвідувачі міста на даний момент – це шкільні

екскурсії, які не приносять достатнього зиску для місцевого бізнесу. Для ділового туризму бракує як інфраструктури, так і зручної логістики. Поки практично не використовується туристичний потенціал річки Південний Буг в межах міста. Сфера гастротуризму має потенціал росту, але без створення додаткових «магнітів» для туристів не має шансів на самостійне існування.

Стратегічні проблеми:

- не сформовано цілісний туристичний продукт;
- відсутні контрагенти для роботи з великими іноземними фірмами;
- не сформовано сайт з послугами екскурсіводів;
- лише 3 роки, як створений департамент маркетингу міста та туризму;
- музеї міста мають застарілі експозиції, не цікаві сучасній молоді;
- відсутній календар подій / фестивалів, узгоджений з сусідніми регіонами;
- не достатньо популяризована крафтова продукція, яку можна придбати поблизу туристичних місць;
- сувенірна продукція надзвичайно малого асортименту та недостатньо приваблива;
- не використовується потенціал місцевої кухні;
- промоція туристичної Вінниці малопомітна на фоні розкручених дестинацій;
- бренд туристичної Вінниці поки не широко відомий.

Вінниці можна порекомендувати перейняти досвід Одеси стосовно унікального туристичного продукту ODESSACARD. ODESSACARD реалізується компанією «Укрсітікард» спільно з Одеською міською радою в рамках Програми розвитку туризму в м. Одесі на 2016-2020 рр., за підтримки Одеської обласної державної адміністрації та Одеської обласної ради.

ODESSACARD - це унікальний туристичний продукт, який являє собою єдину електронну карту для гостей і жителів регіону і є аналогом туристичних програм, які успішно працюють у Нью-Йорку, Римі, Парижі, Лондоні, Берліні,

Мадриді, Празі та багатьох інших туристичних центрах світу Це так звана смарт-карта, що дозволяє жителям Одеси і туристам відвідувати визначні пам'ятки, не купуючи окремі квитки. Це досить зручно у використанні, а також заощаджує час для відвідування туристичних об'єктів і переміщення по місту. Доступні два типи ODESSACARD: на одну і дві персони, з терміном дії в якості єдиного квитка протягом 24, 48 або 72 годин після активації. ODESSACARD має у своїй програмі більше 80 пропозицій, які найбільш повно дають уявлення про історію, культуру та туристичну палітру Одеси. З них відвідування 18-ти пам'яток не вимагає оплати в період її дії.

За прийнятими у всьому світі правилами такі об'єкти позначаються у програмі як «FREE with ODESSACARD». До них відносяться усі комунальні та муніципальні музеї Одеси (10 музеїв), музей коньячного справи ім. Н. Шустова, екскурсії по історичному центру Одеси і до катакомб Молдаванки, Одеський зоопарк, Дельфінарій «Немо», Біопарк, морська прогулянка, а також дегустація шедеврів одеської кухні [5].

У перелік послуг входить морська прогулянка на комфортабельному теплоході «Валенсія» або катамарані «Хаджибей», куштування одеських страв у колоритному одеському ресторані-музеї «Сонькіна малина».

Діють знижки у ресторанах, кафе, барах і розважальних закладах, в аквапарку «Одеса», на кращі екскурсійні тури по Одесі, в тому числі по Оперному театру, Бессарабії і Причорномор'ю, на дегустацію колекційних коньяків у музеї Шустова, на сувеніри, книги, пляжні послуги, квест-кімнати та багато іншого. Атракціони аквапарку «Одеси» можна відвідати з ODESSACARD, отримавши 50% знижку одноразово, а всіма іншими дисконтними пропозиціями можна користуватися багато разів упродовж року (їх понад півсотні), в тому числі, близько 20 пропозицій щодо проживання зі знижкою у готелях і хостелах Одеси, Грибівки, Кароліно-Бугазу, Затоки і Коблева. Купуючи ODESSACARD необхідно знати, що реалізація можливості відвідування пам'яток з вільним входом, позначених як «FREE with ODESSACARD», а також аквапарку «Одеса», починається не відразу після

покупки, а з моменту першого електронного сканування карти на будь-якому з цих об'єктів. Карта може бути активована протягом 12 місяців з моменту покупки. Для отримання права на відвідування закладів партнерів, необхідно пред'явити ODESSACARD відповідальному співробітнику на об'єкті (касиру або контролеру) для її обліку спеціальним зчитувальним пристроєм.

До кожної картки ODESSACARD надається докладний путівник з картою-схемою Одеси, який допоможе спланувати подорож і вільно орієнтуватися у місті [5].

ODESSACARD можна придбати онлайн, сплативши банківською картою, з подальшим обміном електронного ваучера з кодом безпосередньо на саму електронну карту і путівник у одному з пунктів обміну. Також придбати ODESSACARD можна в одному з пунктів продажу: в пунктах Туристичного Інформаційного Центру, в усіх театральних касах UKRTICKET і точках продажу екскурсійних квитків ECAR (екскурсії на електромобілях), магазині «Одеська книга», а також в офісах туристичних агенств "Plaske Travel", "OdEN tour", "Вилкове-Тур" та "Аркадія Тревел".

За сприяння Вінницької облдержадміністрації в 2021 році пройшов промоційний тур Вінницею і Вінниччиною «Подорож за враженнями». Його учасниками стали представники 12 провідних операторів в'їзного туризму України: Sputnik Kyiv Dmc, Ukrainian Incentives, Ec Tour, Zagorye, Bohemia Service, Albatros Travel, Alta Business Travel, Kalipso Ukraine, Arktur, Ukraine-Rus Dmc, JC Travel, Gamma Travel.

Подібні заходи дозволяють детально вивчити пропозицію, яку має та чи інша дестинація, щоб потім максимально якісно сформувані тур для клієнтів компанії і потенційних туристів.

Цей промотур був організований департаментом маркетингу міста та туризму Вінницької міської ради та департаментом міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації за підтримки Національної туристичної організації України та Асоціації в'їзних туроператорів України.

Промоційний тур є одним із перших спільних заходів, що впливають з меморандуму, підписаного з НТОУ у червні 2021 року.

Програма була поділена на два блоки: перших півтора дня представники туркомпаній вивчали пропозицію Вінниці, наступні півтора – області. За час перебування у Місті ідей вони відвідали оглядову екскурсію середмістям, Спасо-Преображенський кафедральний собор, 4 музеї (кав'ярню-музей «Пан Заваркін та син», ретромузей «Автомотовелофототелерадіо», Музей вінницького трамвая, Національний музей-садибу М. Пирогова), гастрозаклади-візитівки Вінниці («Вінницька реберня», «Кінь у протигазі», «Нова провінція», «NUMO»), покаталися на гондолі, старовинному трамваї і двоповерховому автобусі BusPass та побачили осучаснену прогулянкову зону міста – проспект Космонавтів. У другій частині подорожі їм презентували туристичні локації та атракції Тульчина (арт-квартал Леонтовича, Палац Потоцьких, Успенську церкву), Могилева-Подільського (історичний центр, прогулянку по Дністру, Лядівський Свято-Усікновенський чоловічий скельний монастир), гастромагніт Вінниччини – Равликову долину під Жмеринкою, та один із наймасштабніших опен-ейр фестивалів України – неповторний OperaFest Tulchyn.

Учасники промотуру були вражені різноманіттям та унікальністю пропозицій, а також якістю сервісу, який вони побачили у цій подорожі. Після проведеного заходу представлені компанії будуть розробляти і розширювати пакетні пропозиції турів та привозити ще більше туристичних груп з-за кордону до Вінниці та Вінницької області [73].

Зростання зацікавленості населення України у внутрішньому туризмі (курортно-рекреаційному, екологічному, сільському зеленому туризмі) при вигідному географічному й логістичному розташуванні з наявним транспортним зв'язком для вантажних і пасажирських перевезень з країнами світу, а також за наявності розвиненої мережі лікувальних й санаторно-курортних закладів, в тому числі національного рівня, сприятиме відкриттю нових можливостей розвитку курортних зон та етнотуризму у регіоні,

створенню умов для перетворення цієї сфери у високорентабельну галузь, що стане вагомим чинником прискорення економічного зростання області, підтримки зайнятості, наповнення бюджетів усіх рівнів.

3.3. Роль стратегічного управління у стимулюванні розвитку туристичної галузі регіону

Стратегічне управління є системним підходом до визначення майбутнього вектору розвитку країни чи її конкретного регіону і містить у собі два взаємодоповнюючі блоки: аналіз та визначення стратегічних позицій і управління в реальному масштабі часу.

Необхідним елементом формування конкурентоспроможної туристичної індустрії виступає реалізація державної політики України у сфері туризму, яка базується на визначенні основних напрямів державної політики, пріоритетних напрямів розвитку туризму, класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорона, спрямування бюджетних коштів на розробку та реалізацію програм розвитку туризму. Важливе значення для реалізації державної політики є виявлення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму, ліцензування, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організація і здійснення державного контролю за дотримання законодавства у галузі туризму.

Пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки країни;

- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва утвердження України на світовому туристичному рівні;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

На сучасному етапі розвитку туристичної галузі в Україні необхідно сформулювати чітку стратегію управління розвитком туристичної галузі, яка б дала можливість розкрити туристично-рекреаційний потенціал країни повною мірою і забезпечити наповнення хронічно дефіцитного бюджету.

Стратегії та програми соціально-економічного розвитку частини регіонів України містять розділи, у яких описуються основні пріоритети, цілі та завдання стимулювання розвитку туристичної галузі.

Необхідним елементом формування конкурентоспроможної туристичної індустрії виступає реалізація державної політики України у сфері туризму, яка базується на визначенні основних напрямів державної політики, пріоритетних напрямів розвитку туризму, класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорона, спрямування бюджетних коштів на розробку та реалізацію програм розвитку туризму. Важливе значення для реалізації державної політики є виявлення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму, ліцензування, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організація і здійснення державного контролю за дотримання законодавства у галузі туризму.

Пріоритетними напрямками державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки країни;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва утвердження України на світовому туристичному рівні;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

На сучасному етапі розвитку туристичної галузі в Україні необхідно сформулювати чітку стратегію управління розвитком туристичної галузі, яка б дала можливість розкрити туристично-рекреаційний потенціал країни повною мірою і забезпечити наповнення хронічно дефіцитного бюджету.

Стратегії та програми соціально-економічного розвитку частини регіонів України містять розділи, у яких описуються основні пріоритети, цілі та завдання стимулювання розвитку туристичної галузі.

У Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року подано SWOT-аналіз, у якому до переваг, які створюють умови для гармонійного розвитку віднесено вигідне географічне розташування – близькість до кордону та столиці країни; незайнятість ряду сегментів ринку, зокрема надання послуг, туризму та готельний бізнес [69].

До сприятливих можливостей розвитку туристичної галузі можна віднести покращення іміджу Вінницької області, забезпечення екологічної безпеки та використання рекреаційного потенціалу, зацікавленість зовнішніх інвесторів регіоном тощо [69].

Звісно, визначено і загрози, основними з яких є різкі зміни валютного курсу та інфляція, підвищення цін на енергоносії, прискорення економічного розвитку областей-конкурентів, зростання тіньового сектору економіки тощо.

Одним з пріоритетних напрямів у Стратегії визначено забезпечення екологізації свідомості населення, виробництва і систем господарювання, створення ефективної екологічної та рекреаційно-туристичної інфраструктури області, що забезпечуватиметься шляхом розвитку м. Хмільника, як міста-курорту, розвитку курортно-лікувального бізнесу на базі лікувальних вод Придністров'я (Садковецький, Броницький), розвитку екологічного та сільського туризму, велотуризму (м. Липовець), розвитку туристичних маршрутів по історичних місцях Вінниччини, розширення інфраструктури для організації туристичних маршрутів тощо [69].

Окремі результати стратегічного управління на регіональному рівні рік відображені у програмах економічного та соціального розвитку областей України.

У Вінницькій області це презентація на Міжнародній туристичній виставці «Туристичний потенціал України» в рамках проекту Європейське містечко під час проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу та під час загальнодержавної виставкової акції «Барвіста Україна»; розроблено туристичний сайт «Вінниччина запрошує», який заплановано реалізувати як туристично-інформаційний центр, що зосередить всю необхідну інформацію про область для туристів; розроблено 37 туристично-екскурсійних маршрутів: 17 автобусних, 7 водних, 6 пішохідних, 6 велосипедних, 1 лижний тощо.

Незважаючи на розроблені відділами облдержадміністрацій стратегії, програми та плани, існують деякі перешкоди на шляху до реалізації окремих напрямів розвитку регіонів. Серед основних можна виділити наступні:

- недостатня фінансова підтримка об'єктів туристичної інфраструктури;
- слабка нормативно-правова база;

– відсутність у більшості регіонів реально діючих туристичних інформаційних центрів тощо.

Рис. 3. 1. Структура апарату управління розвитком туристичної галузі регіону

Джерело: складено автором за даними [69]

Окремі аспекти вище розглянутих проблем досліджують сучасні вчені-економісти у своїх працях.

Проаналізувавши праці вчених з даної проблематики вважаємо за необхідне запровадити наступні заходи. Для забезпечення стабільного розвитку туристичної галузі України, на нашу думку, необхідно створити регіональні департаменти сприяння розвитку туризму (рис. 3.1), в підпорядкування яких повинні входити туристичні інформаційні центри, відділи туристичного інжинірингу, відділи міжнародної маркетингової діяльності, інноваційні бізнес-інкубатори, фонди спільного фінансування розвитку туризму.

Зважаючи на прибутковість туристичної сфери, її вплив на соціально-економічний розвиток, усе більша кількість міст, регіонів країни намагається

успішно розвивати свої ринки туристичних послуг, щоб бути конкурентоспроможними у залученні туристичних потоків. Ефективними механізмами управління конкурентоспроможністю територіального ринку туристичних послуг, формування його туристичної привабливості є інфраструктурна та інформаційна підтримка.

Регіональна туристична політика є комплексом заходів правового, економічного й організаційного порядку, підкріплена відповідними управлінськими інституціями, діяльність яких охоплює усі управлінські рівні та спрямована на узгодження місцевих і державних інтересів на ринку туристичних послуг [70].

Підтримка і створення туристичної індустрії на окремих територіях, здатної самостійно працювати і бути конкурентною на українському й світовому ринках туристичних послуг, передбачає делегування частини повноважень у державній політиці регулювання туризму органам місцевої влади. Важливим завданням політики місцевої влади в управлінні туризму є поліпшення інформаційного забезпечення цього процесу, адже без реклами й інформації, що залучає споживачів певних послуг, розвиток туристсько-рекреаційної діяльності неможливий. Одним з інструментів ефективної реалізації управлінської діяльності у сфері туризму на місцевому рівні є створення туристично-інформаційних центрів.

Сьогодні все більшою постає проблема ефективного представлення наявних у регіонах туристичних ресурсів та принад, здатних пробудити інтерес не тільки у іноземних, а й навіть у вітчизняних туристів та відпочиваючих. Тому головною метою міських туристичних інформаційних центрів є саме створення механізму інформаційного представлення, створення позитивного іміджу та популяризації туристичних територій.

За формою інформаційні центри можуть бути державними підприємствами, які підпорядковуються виконавчим органам місцевого самоврядування та працюють на принципах самоокупності за рахунок одержання доходів від надання інформаційно-рекламних послуг. В

організаційній структурі центрів доцільно передбачити окремі підрозділи, наприклад з обслуговування громадян, надання інформаційно-рекламних послуг; маркетингу й надання консультацій виробникам турпослуг; створення й інформаційного наповнення туристичного веб-сайту [70].

Незалежно від форми власності, організаційної структури, джерел фінансування основним завданням туристично-інформаційних центрів є підвищення туристичної привабливості міста та активізація туристичної діяльності на його території.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результати дослідження підтверджують, що в наш час необхідно якісно новий підхід до формування дієвого механізму державного регулювання туризму в Україні, який би забезпечив подолання негативних тенденцій у вітчизняній туристичній галузі, сприяв би розвитку малого та середнього бізнесу в туризмі, збереженню конкурентного середовища на ринку турпослуг, забезпеченню належних умов для збільшення обсягів пріоритетних для держави в'їзного та внутрішнього туризму, стимулювання експорту туристичних послуг, підвищенню питомої ваги туризму в економіці України, зміцненню туристичного іміджу України, а також створенню конкурентоспроможного національного турпродукту і його просування на світових ринках.

Проведений аналіз стратегій та програм соціально-економічного розвитку свідчить про незадовільний стан функціонування туристичної галузі. Саме тому, на нашу думку потрібно більше уваги приділяти розвитку туристичної галузі на регіональному та місцевому рівнях. Це у свою чергу дасть позитивний соціально-економічний ефект для країни в цілому, що буде проявлятися у надходженні коштів з-за кордону та створенні нових робочих місць.

Для реалізації вище поставлених завдань ми пропонуємо створити апарат управління, який слугуватиме основою для формування довгострокової стратегії розвитку туризму в Україні. Це в свою чергу дасть можливість створити унікальний туристичний образ регіонів країни; розробляти ексклюзивні туристичні продукти; забезпечити транспортну доступність та безпеку відпочинку; сформувати комфортне інформаційне середовище; створити комфортні та різноманітні умови розміщення і проживання; удосконалити сучасні механізми, способи доведення інформації до суб'єктів господарської діяльності та споживачів; підтримувати бережне ставлення до навколишнього середовища.

Крім того, додатково поживляватимуть ринок інші форуми та виставки, розвиток нових культурних та історичних центрів, а також «чорний туризм» місцями, де велися активні бойові дії. Тож в майбутньому ми отримаємо нові туристичні локації та цілі подорожей, які обов'язково будуть вести до розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Необхідно також врахувати, що після закінчення війни платоспроможність українців зменшиться, що позначиться на поживленні внутрішнього туризму.

Надано оцінку державного регулювання туристичної сфери України. Зміст державного регулювання туризму визначається цілями, що стоять перед державними органами, а також тими інструментами, які має в розпорядженні держава для проведення цієї політики.

Визначено, що туризм в Україні декларативно було проголошено, але фактично досі не визнано пріоритетною галуззю економіки, що претендує на достатню державну підтримку. У державі практично відсутня система соціального туризму, а можливість широких верств населення користуватися туристичними послугами ускладнено через низьку платоспроможність населення. Констатується також пасивна структура в'їзду-виїзду на користь виїзду туристів, що є потужним джерелом вивезення валюти за кордон, відзначається низька питома вага пізнавальних і оздоровчих послуг внутрішнього туризму в загальній структурі туристичних послуг.

Нашою державою не використовуються повною мірою можливості внутрішнього туристичного ринку і багатих туристських ресурсів; фахівцями відзначається низький рівень туристичної рухливості українців. Тому нові технології в туризмі і суміжних галузях економіки сприятимуть різкому ривку в розвитку сфери подорожей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Holovnia O. Integration processes in the conditions of sustainable development of tourism. *The prospects for the development of integrated formations in the field of tourism of the Vinnytsia region: monograph*. Boston: Primedia elaunch, 2023. P. 8-45.
2. Holovnia O. Modern trends and dynamics of the european market of tourist services in the conditions of globalization. *Problems and prospects of development of hotel and restaurant and tourist industry in the conditions of integration processes : monograph*. Boston: Primedia elaunch, 2022. P. 8-46.
3. Leonenko N. Foreign experience of state regulation of tourism development. *Scientific magazine of the Open Diplomasy Association «Authority and Society (History, Theory, Practice)*. 2019. № 2 (50). P. 37-44. 25.
4. Leonenko N. State regulation of development of clustered zones in the sphere of tourism. *Leges vitae*. 2020. № 1/2 (337). P. 59-63.
5. Odessacard оптимізує відвідання музеїв Одеси. URL: <http://prostir.museum/ua/post/37765>
6. Reikartz Hotel Group – Національна мережа готелів в Україні. URL: [https:// vitapark.com/files/pdf/](https://vitapark.com/files/pdf/)
7. Transparency Register. URL: <https://ec.europa.eu/transparencyregister>
8. Алієва А. Ю. Формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 44-51.
9. Баєва О.В. Організаційно-економічні засади управління туристично-рекреаційними комплексами. *Індустрія гостеприимства в странах Европы*. Симферополь: Издательский центр Крымского института бизнеса, 2008. С.14-16.
10. Беспала О.А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні. *Економіка: реалії часу*. №6 (34). 2017. С. 9-17.

11. Головня О.М. Соціально-економічні детермінанти розвитку міжнародного туризму та трудової міграції. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 2. С.39-52.
12. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник, Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 313 с.
13. Готельний ринок Києва на карті Європи. Київ: Cushman & Wakefield, 2017. 25 с.
14. Готельний ринок України: стан та перспективи. URL: www.ukrstat.gov.ua/http://realt.aviso.ua/uk/news
15. ДАРТ посилює міжнародну підтримку українського туризму. URL.: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-posilyuie-mizhnarodnu-pidtrimku-ukrayinskogo-turizmu>
16. Державне агенство розвитку туризму України: веб-сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
17. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л.Михайлюк. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.
18. Державне управління забезпеченням гендерної рівності в Україні: монографія / С. М. Домбровська, В. М. Мороз, Л. М. Грень, Н. А. Леоненко, С. А. Мороз. Харків :НУЦЗУ, 2018. 251 с.
19. Державний служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Джеджула О.М. Особливості кредитування молодіжного туризму в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №2. С. 68-75.
21. Домбровська С. М., Леоненко Н. А. Державне регулювання розвитку туристичної інфраструктури України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*, 2020. Вип. 1 (12). С. 134–141.

22. Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС URL: <https://www.vin.gov.ua/news/eukraina/53752-opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-yes>
23. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/zvitSEO.pdf>
24. Кальченко О. М. Кластеризація в туристичній галузі. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kalchenko5.htm
25. Кирилюк І. М. Проблеми та перспективи залучення інвестицій в туристичну сферу. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції* (Мукачєво, 21-22 березня 2017 р.). Мукачєво: Мукачівський державний університет, 2017. С. 366-369.
26. Кирста В. Ю. Сучасний стан та тенденції розвитку туристичної індустрії. *Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Біла Церква, 29 березня 2023 р.). Біла Церква: ЦФЕНД, 2023. С. 43–45.
27. Колос З. В., Підлужна О. Б. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2019. № 2. С. 107-114.
28. Коляденко С. В. Методологическая реализация социально-экономической политики развития региона. *Ефективна економіка*. 2012. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_8_42
29. Коляденко С. В. Формування іміджу регіону в умовах розвитку туристичних кластерів. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3 (31). С. 16-23.
30. Кравцова С., Стригунова М., Читалкіна М. Класифікація показників якості готельних послуг. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2012. № 5. С. 54-60.

31. Куценко В. І. Розвиток сільського туризму в контексті реалізації моделі «Зелене зростання». *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 2. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN>
32. Леоненко Н. А. Державне регулювання системи підготовки фахівців у сфері туризму та перспективи їх подальшого працевлаштування. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, 2020. Вип. 16. С. 63–66.
33. Леоненко Н. А. Державне регулювання туристичної сфери в умовах пандемії COVID-19. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*, 2020. Вип. 2 (13). С. 160–171.
34. Леоненко Н. А. Державне регулювання туристичної сфери: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2021. 325 с.
35. Леоненко Н. А. Механізми державного регулювання туристичної сфери України. Дис. доктора наук з держ. упр. 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2021. 406 с.
36. Лопатюк Р.І. Управління персоналом як ефективний інструмент удосконалення роботи підприємств індустрії гостинності. *Бізнес-інформ*. 2021. № 12. С. 277-282.
37. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
38. Любіцева О. Туристичні ресурси України / О. Любіцева, Є. Панкова, В. Стафійчук. Київ: Альтерпрес, 2007. 372 с.
39. Маркетингові інновації в освіті, туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі: колективна монографія / за заг. ред. Н. Л. Савицької. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2018. 175 с.
40. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посібник. Київ: Знання, 2008. 343 с.
41. Методичний посібник для мешканців сільських територій Вінницької області. Вінниця : Вінницьке обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, 2009. 107 с.

42. Механізми державного управління та місцевого самоврядування (за заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка). Київ: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2008. С. 318–328.
43. Можливості працевлаштування молоді у сфері зеленого туризму: методичні рекомендації щодо започаткування власної справи. / за заг. ред. О.В. Кулініча. Харків: Інститут соціальної політики регіону, 2011. 124 с.
44. Молнар О. С. Роль та місце туризму в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка*. 2014. Вип. 1. С. 252–256.
45. Молнар О. С. Особливості функціонування зеленого туризму в Закарпатті. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 11. С. 71-78.
46. На Вінниччині створять туристичний кластер за кошти ЄС. URL: <https://glavcom.ua/vinnitsia/news/na-vinnichchini-stvoryat-turistichniy-klaster-za-koshti-jes-512014.html>
47. Негода Г. А. Визначення сутності туризму та його вплив на соціально-економічний розвиток регіону. *Вісник ДІТБ*. 2013. № 17. С. 246-251.
48. Негода Г. А. Аналіз стану і перспектив розвитку туризму в Україні. *Часопис економічних реформ*. 2014. № 2. С. 142-151.
49. Нездоймінов С.Г. Формування кластерної стратегії розвитку підприємництва в регіональному туристично-рекреаційному комплексі. *Економічні інновації: Формування економічних стратегій розвитку підприємства, регіону, держави: зб. наук, праць*. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2009. Вип.38. С.134-143.
50. Немець Л. М. Туристсько-рекреаційні ресурси світу : навчально-методичний посібник. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 102 с.
51. Огієнко А. В. Регіональний туристично-рекреаційний потенціал: теоретичні аспекти. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50(1). С. 80-85.
52. Олійник Я. Теоретичні основи туризмології. Київ: Ніка – Центр, 2005. 316 с.

53. Пазенок В. Філософія туризму. Київ: Кондор, 2004. 268 с.
54. План заходів на 2021 – 2023 з реалізації стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/plan-zahodiv-na-2021-2023-roky-z-realizacziyi-strategiyi-zbalansovanogo-regionalnogo-rozvytku-vinnyczkoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>
55. Плотницька С. Формування стратегії розвитку депресивних територій в контексті збалансованого зростання економіки регіону. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 36 (2.1). С. 56–62.
56. Поліщук В. Л. Формування іміджу регіону як івентивної туристичної дестинації. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1 (16). С. 39-46.
57. Про сприяння Асоціації «Явір» розвитку туризму у Вінницькій області. URL: <http://www.javirua.org/pro-spriyannya>
58. Про схвалення концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80>
59. Програма розвитку туризму в місті Вінниці на 2016-2020 роки. URL.: www.vmr.gov.ua
60. Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 – 2027 роки. URL.: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf>
61. Путятіна Г. М. Соціальний механізм саморозвитку системи оздоровчо-рекреаційної рухової активності населення України в умовах циркулярної економіки. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Т. 5, № 4. С. 479-483.
62. Рассадникова С. І. Особливості державного регулювання інвестицій в рекреаційно-туристичному природокористуванні. *Економічні інновації*. 2017. - Вип. 64. С. 261-265.

63. Розметова О.Г. Важелі прямого державного впливу на розвиток курортно-оздоровчої та туристичної сфер. *Економіка та держава*. 2008. № 1. С. 83–85.
64. Розметова О.Г. Державне регулювання інвестиційних процесів в курортно-рекреаційному комплексі. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2005. № 2. С. 183–188.
65. Січка І. І. Оцінка державного регулювання інвестицій у туристично-рекреаційну галузь України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2013. № 1. С. 322-328.
66. Ставська Ю.В. Сільський зелений туризм як напрям розвитку сільських територій. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С.83-95.
67. Стафійчук В. І. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 427 с.
68. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL: <https://kurort.gov.ua/bez-kategoriyi/strategiya-rozvytku-turyzmu-ta-kurortiv-na-period-do-2026-roku/>
69. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/strategy2027.pdf>
70. Табенська О. І. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського туризму на основі інноваційних стратегій розвитку. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 1. С. 123-132.
71. Тищенко О.М. Особливості туристських кластерів як синтетичних утворень. *Проблеми економіки*. № 3. 2009. С. 24-30.
72. Туристична статистика України за 2022 рік. <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-suma-turistichnogo-zboru-v-ukrayini-skorotilasya-na-24>

73. У Вінниці пройшов туристичний промотур. URL: <https://www.myvin.com.ua/news/13772-u-vinnytsi-proishov-turystychnyi-promotur>

74. У Вінниці планують відкрити потужний туристичний хаб. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2890999-u-vinnici-planuut-vidkriti-potuznij-turistichnij-hab.html>

75. Україна вперше взяла участь у засіданні Європейської туристичної комісії. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-vpershe-vzjala-uchast-u-zasidanni-ievropeyskoyi-turistichnoyi-komisiyi>

76. Черчик Л.М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 235 с.

77. Чижевська Л. О. Фактори, що впливають на розвиток рекреаційно - туристичної діяльності в сільських територіях і поселеннях. *Містобудування та територіальне планування*. 2020. Вип. 72. С. 273-287.

78. Щепанський Е. Організаційний механізм інвестування туристично-рекреаційного комплексу регіону. *Збірник наукових праць «Державне управління та місцеве самоврядування»*. 2010. Вип.1(4) URL: https://tourlib.net/statti_ukr/schepansky.htm.

79. ЮК – Євровектор. URL : <https://evrovektor.com/kved/2010>

80. Як виглядає сучасний туризм. URL: <https://ribashotelsgroup.ua/blog/kak-viglyadit-sovremenniy-turizm>

81. Яцук Н.В. Поняття державного регулювання сферою рекреації. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2009. № 3. С. 253–267.

82. Яцук Н.В. Теорії становлення простору у становленні регулювання рекреаційної сфери. *Держава і економіка: функції і особливості сучасної взаємодії. Серія : Державне управління*. 2009. Т. 10. Вип. 137. С. 157–163.

83. Яцук В. І. Методичні підходи до оцінювання рекреаційного потенціалу регіонів України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки*. 2020. Вип. 23. С. 192-198.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Нормативно-правове підґрунтя розвитку та державного
регулювання туризму в Україні**

Нормативно-правовий акт	Положення, які регламентуються нормативно-правовим актом
1	2
Закон України «Про туризм»	Визначення термінів «туризм», «турист», «туристичний продукт», «супутні туристичні послуги та товари», «характерні туристичні послуги та товари», «просування туристичного продукту», «місце продажу (реалізації) туристичних послуг», «місце надання туристичних послуг», «готель», «готельна послуга», «аналогічні засоби розміщення». Уточнення законодавства України про туризм. Характеристика туристичних ресурсів України, організаційних форм і видів туризму, учасників відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності. Виділення способів і цілей державного регулювання в галузі туризму, основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму. Окреслення переліку та повноважень органів державної влади, що здійснюють регулювання розвитку туризму в Україні. Висвітлення аспектів безпеки туризму. Відображення аспектів організації туристичної діяльності (ліцензування, стандартизація, встановлення категорій об'єктів туристичної інфраструктури, укладення договорів про туристичне обслуговування, укладення договорів про екскурсійне обслуговування, укладення договорів про готельне обслуговування, оформлення туристичного ваучеру, права та обов'язки суб'єктів туристичної діяльності, права та обов'язки туристів і екскурсантів). Зазначення на важливості професійної підготовки фахівців і наукового забезпечення туризму. Характеристика об'єднань суб'єктів туристичної діяльності та неприбуткових організації в галузі туризму. Висвітлення питань контролю за діяльністю у галузі туризму та відповідальності за порушення законодавства України про туризм. Окреслення аспектів міжнародного співробітництва в галузі туризму.
Закон України «Про курорти»	Визначення термінів «курорт», «лікувально-оздоровча місцевість», «особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси», «загальнопоширені природні лікувальні ресурси», «медичний (бальнеологічний) висновок», «курортна справа». Уточнення законодавства України про курорти та його завдання. Окреслення принципів державної політики у сфері курортної справи. Уточнення видів курортів. Характеристика медичного профілю (спеціалізації) курортів. Характеристика природних лікувальних ресурсів. Висвітлення аспектів створення та розвитку курортів (підстави, клопотання, розгляд клопотань, експертиза проєктів, прийняття рішень, забудова, надання земельних ділянок, розвиток). Висвітлення аспектів використання природних лікувальних ресурсів. Висвітлення аспектів організації лікування та обслуговування на курортах. Відображення особливостей економічного та фінансового забезпечення організації та функціонування курортів. Висвітлення аспектів санітарної охорони курортів. Характеристика моніторингу та кадастру природних територій курортів. Уточнення переліку та повноважень органів, що здійснюють управління у сфері діяльності курортів. Визначення особливостей відповідальності за порушення законодавства про курорти. Зазначення на особливостях

	міжнародного співробітництва, зокрема укладення міжнародних договорів, у сфері курортної справи.
Закон України «Про приєднання до Протоколу про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат»	Визначення термінів «Протокол про біорізноманіття», «біологічне різноманіття», «прикордонна територія», «Карпатська Конвенція», «види, що знаходяться під загрозою», «інвазивні чужорідні види», «ландшафт», «ландшафтне різноманіття», «місцеві види», «природне середовище існування», «залучена громадськість», «природоохоронна територія», «сталий розвиток», «сталий туризм», «стале використання», «транскордонна природоохоронна територія». Висвітлено особливості погодження політик, спрямованих на планування, розвиток сталого туризму в Карпатах та управління ним, інтеграції цілей сталого туризму в Карпатах до секторальних політик, участі регіональних та місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін, міжнародного співробітництва. Окреслено особливі заходи щодо забезпечення сталого туризму в зоні Карпат, висвітлено особливості їх впровадження, моніторингу та оцінки ефективності.
Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курорт-поліс Трускавець»»	Визначення порядку створення, ліквідації та особливості механізму функціонування спеціальної економічної зони туристсько-рекреаційного типу «Курорт-поліс Трускавець», зокрема: органів управління, повноваження, функції, суб'єкти, умови провадження підприємницької діяльності, державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, гарантії забезпечення інтересів суб'єктів.
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туropераторської діяльності»	Висвітлення наступних обов'язкових вимог для провадження тур операторської діяльності: кадрових, організаційних, технологічних. Представлення чинних форм Заяви для отримання ліцензії, Відомостей щодо місць провадження туropераторської діяльності, Опису документів, Обліку виданих туристам договорів обов'язкового страхування, Статистичного звіту.
Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційної ради з питань туристичної діяльності»	Представлення складу Координаційної ради з питань туристичної діяльності. Окреслення завдань складу Координаційної ради з питань туристичної діяльності: сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері туризму та курортів; підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у сфері туризму та курортів; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері туризму та курортів; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади у сфері туризму та курортів; удосконалення нормативно-правової бази у сфері туризму та курортів; сприяння з урахуванням світового досвіду розробленню та виконанню міжнародних програм і проектів, ініціюванню укладення міжнародних договорів у сфері туризму та курортів.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні»	Визначення механізму використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Фінансова підтримка розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні». Кошти використовуються з метою здійснення заходів з реалізації державної політики у сфері туризму, раціонального використання туристичних ресурсів, розширення міжнародного співробітництва та утвердження України на світовому туристичному ринку. Кошти спрямовуються на: підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту та умов безпеки туристів шляхом інформаційного облаштування туристичної інфраструктури та вдосконалення програм підвищення кваліфікації для фахівців сфери туризму; здійснення обліку туристичних ресурсів шляхом розроблення і ведення реєстрів, кадастрів, баз даних; проведення досліджень туристичного ринку шляхом здійснення опитування туристів та суб'єктів туристичної діяльності; організацію та проведення за участю фахівців та експертів заходів у сфері туризму (семінарів, конференцій, форумів, засідань за круглим столом, прес-заходів, засідань міжвідомчих двосторонніх, багатосторонніх та міжнародних робочих груп з питань туризму); підготовку та проведення переговорів з метою укладення міжнародних договорів з питань туризму; представлення країни у міжнародних туристських організаціях і на міжнародних заходах щодо туризму; підготовку і поширення інформації про туристичні можливості України, у тому числі у засобах масової інформації [16].
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)»	Визначення процедури встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) стосовно безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їх майна та охорони довкілля відповідно до договору між органом із сертифікації та власником або уповноваженою ним особою і оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії. Готелям встановлюються такі категорії: «п'ять зірок», «чотири зірки», «три зірки», «дві зірки» та «одна зірка». Сертифікація та оцінювання готелю здійснюється органами із сертифікації, акредитованими для виконання робіт із сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) в установленому законом порядку. Іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), у тому числі мотелям, пансіонатам, будинкам відпочинку, туристичним базам, кемпінгам, категорія встановлюється за рівнем обслуговування в них (перший, другий, третій, четвертий та відповідно п'ятий рівні). Встановлення категорії готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення, здійснює уповноважений орган із встановлення категорій готелям. Функції уповноваженого органу із встановлення категорій готелям виконує Мінекономрозвитку, яке: утворює комісію із встановлення категорій готелям, веде реєстр свідоцтв про встановлення категорій готелям.
Постанова Кабінету Міністрів	Визначення процедури доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію. З метою доведення

України «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію»	до споживачів інформації про вид об'єкта та його категорію: Мінекономрозвитку розміщує на своєму офіційному веб-сайті реєстр свідоцтв про встановлення категорій об'єктам; власник об'єкта, якому встановлено категорію, забезпечує виготовлення та встановлення знака категорії об'єкта. Власник об'єкта зобов'язаний протягом не більш як 30 календарних днів з дати видачі свідоцтва про встановлення категорії об'єкту виготовити та встановити знак категорії об'єкта згідно з вимогами. Внесення відомостей про об'єкт до реєстру є підставою для використання знака категорії об'єкта. Знак категорії об'єкта розміщується на фасаді будівлі об'єкта на висоті не нижче ніж 1,5 метра та не вище ніж 2 метри від поверхні землі.

ДОДАТОК Б

Ретроспективний аналіз інституційного забезпечення туристичної сфери України

Період, роки	Орган державної виконавчої влади, що регулює туристичну сферу	Основні результати діяльності
1993–1999	Державний комітет України з туризму, що підпорядковувався КМУ	Виведено діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в туристичній сфері з тіньового сектору. Суттєво розширено асортимент і підвищено рівень якості послуг з туризму. Відбувся вступ України до ВТО (1997 р.)
1999–2001	Державний комітет молодіжної політики, спорту та туризму	Найнижчі результативні показники діяльності в галузі туризму за всі роки незалежності країни на тлі активного просування молодіжної та фізкультурно-спортивної сфер
2001–2002	Державний департамент туризму	Суттєвих покращань за півроку функціонування не спостерігалось
2002–2005	Державна туристична адміністрація	Започатковано певні зміни в нормативно-правовій базі стосовно регулювання діяльності щодо інвестування, порядку функціонування підприємств туристичного та готельного спрямування. Започатковано нормативну базу для проведення інвентаризації ресурсів, що відносилися до сфери туризму і рекреації, а також для регулювання сільського туризму. Удосконалено договірно-правову базу для організації двостороннього співробітництва з країнами – членами ЄС. Прийнято нову редакцію Закону України «Про туризм» (2003 р.), розроблено Державну програму розвитку туризму на 2002–2010 рр. і Програму розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 рр.
2006–2010	Державна служба туризму і курортів, що підпорядковувалась Міністерству культури і туризму України	Активізація співробітництва з країнами ЄС у сфері туризму стосовно адаптації української нормативно-правової бази до відповідних директив ЄС
2011–2015	Державне агентство з туризму та курортів, що підпорядковувалося Міністерству	Розвитку сфери не приділялося достатньої уваги, бо ключовими функціями міністерства є управління процесами транспортування та зв'язку

	інфраструктури України	
2015–2019	Департамент туризму та курортів, що підпорядковувався Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, а з 29 серпня 2019 р. підпорядковується Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України	Створено консультативно-дорадчий орган – Наукову раду з туризму та курортів. Прийнято Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 р., схвалену розпорядженням КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р. Прийнято 11 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами. Активізовано роботу з розроблення стандартів вищої освіти за спеціальностями «Туризм», «Готельно-ресторанна справа» та ін., за якими здійснюється підготовка фахівців для сфери туризму, та гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у ЗВО, що забезпечують підготовку фахівців для сфери туризму. Створено Національну туристичну організацію (НТО)
2019 – по теперішній час	З 24 грудня 2019 р. – ДАРТ, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через МКІП	Розпочало свою роботу з 1 квітня 2020 р. Першочерговим завданням для відомства після завершення карантину, пов'язаного з COVID-19 стане розвиток внутрішнього туризму. Зокрема, глобальна мета агентства – формування культури подорожей Україною. Надано старт проєкту «Мандруй Україною». Планується з 2021 р. почати збирати туристичну статистику

ДОДАТОК В

Туристичні кластери в Україні

Назва	Організаційна форма	Територія діяльності	Дата створення
Асоціація «Волинський туристичний кластер»	Асоціація	Волинська обл., місто Ковель,	15.05.2014
Туристичний кластер «Кам'янець»	Громадська організація	Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільській	16.02.2001
ГО «Кластер сільського туризму «Бойківський колорит»	Громадська організація	Івано-Франківська обл., Долинський р-н, с. Старий Мізунь,	26.12.2019
ГО «Кластер туризму: «Мальовнича Бережанщина»	Громадська організація	Тернопільська обл., м. Бережани	27.12.2007
ГО «Туристичний кластер «Кам'янецький дивокрай»	Громадська організація	Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, с. Колибаївка,	09.06.2006
ГО «Туристичний кластер «Посулля»	Громадська організація	Сумська обл., Недригайлівський р-н, смт Недригайлів	21.02.2013
ГО «Туристичний кластер Райхенбах»	Громадська організація	Львівська обл., Миколаївський р-н, с. Бродки	10.06.2019
ГО «Туристичний кластер України»	Громадська організація	Вінницька обл., м. Хмільник	13.05.2021
Громадська спілка «Львівський кластер медичного туризму»	Спілка об'єднань громадян	Львівська обл., м. Львів	12.06.2019
Організація роботодавців «Азовський обласний туристичний кластер «Чорна перлина»	Організація роботодавців	Донецька обл., Мангушський р-н, смт Ялта	26.11.2019
Полтавська регіональна ГО «Обласний туристичний кластер»	Громадська організація	Полтавська обл., м. Полтава,	13.07.2010
Славутицька міська ГО «Туристичний кластер – Славутич»	Громадська організація	Київська обл., м. Славутич	26.12.2001
ГО «Азовський туристичний кластер»	Громадська організація	Донецька обл., Мангушський р-н, с. Юр'ївка	26.11.2019
Громадська спілка «Туристичний кластер Трускавець»	Спілка об'єднань громадян	Львівська обл., м. Трускавець	20.05.2020

Громадська спілка «Агро-еколого-рекреаційний кластер «Фрумушика-Нова»	Громадська спілка	Одеська обл., Тарутинський р-н, сільрада Веселодолинська	16.02.2018

ДОДАТОК Г

Рис. 1. Система механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України